

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TİCARİ KREDİ DEĞERLİLİĞİNİN ÖLÇÜMÜNDE
ÖNCELİKLER: BARTIN ŞEHİR MERKEZİNDEKİ
BANKALARDA AHP VE TOPSIS MODELLERİNE
DAYALI BİR ARAŞTIRMA**

Öznur Kanca

Zonguldak 2018

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TİCARİ KREDİ DEĞERLİLİĞİNİN ÖLÇÜMÜNDE
ÖNCELİKLER: BARTIN ŞEHİR MERKEZİNDEKİ
BANKALARDA AHP VE TOPSIS MODELLERİNE
DAYALI BİR ARAŞTIRMA**

**Hazırlayan
Öznur Kanca**

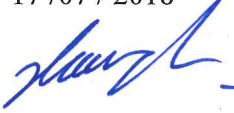
**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Müjdat Başaran**

Zonguldak 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

17/07/2018

ÖZNUR KANCA

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İşletme Anabilim Dalında 155282101004 numaralı Öznur Kanca'nın hazırladığı **"Ticari Kredi Değerliliğini Ölçmede Öncelikler: Bartın İli Şehir Merkezinde Bir Uygulama"** konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/07/2018 Cuma günü saat 16:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/ÖYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Müjdat BAŞARAN

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Lokman TÜTÜNCÜ

Üye

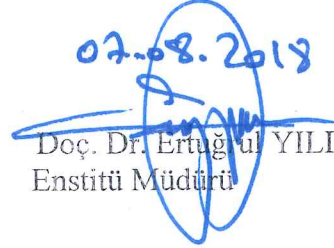
Doç. Dr. Serhan GÜRKAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

07.08.2018

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Ticari Kredi Değerliliğinin Ölçümünde Öncelikler: Bartın İli Şehir Merkezindeki Bankalarda AHP ve TOPSİS Modellerine Dayalı Bir Araştırma
Tez Yazarı	: Öznur Kanca
Tez Danışmanı	: Dr.Öğr. Üyesi İbrahim Müjdat Başaran
Tez Türü/Yılı	: Yüksek Lisans Tezi / 2018
Sayfa Adedi	: 84

Kredi talebinde bulunan ticari işletmeler farklı kredi değerlendirme yöntemlerine tabi tutulurlar. Bankaların farklı kredi değerlendirme yöntemleri uygulamalarındaki temel amaç ticari kredi talebinde bulunan işletmelerin geri ödeme kabiliyetlerini ölçmektir. Kredi değerlendirilme faaliyet ve uygulamaları finansal kurumların risklerini belirlemenin yanında, kredi talep eden ticari firmaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Bartın şehir merkezindeki bankalarda ticari kredi derecelendirme süreçlerini yürüten karar vericilerden görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Elde edilen verilere dayalı olarak AHP tekniği ile kredi değerlendirme ölçütlerine ilişkin önceliklendirmeler yapılmış; kredi değerlendiricilerin karar öncelikleri belirlendikten sonra bu veriler bir çok ölçütlü karar tekniği olan TOPSIS ile çoklu vaka çalışmalarında kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ticari Kredi Değerlendirme, AHP, TOPSIS

ABSTRACT

Institution : BEÜ Intitute of Social Sciences, Department of Management
Title : Priorities in the Measurement of Commercial Credit Evaluation:
A Study Based on AHP and TOPSIS Models in the Banks of
City Center of Bartın
Author : Öznur Kanca
Adviser : Assist Prof. Dr. İbrahim Müjdat Başaran
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2017.
Pages : 84

Commercial entities subject to credit are subject to different credit evaluation techniques. The different types of loan valuation techniques of commercial banks are to measure the repayment capabilities of the businesses that request the basic purpose commercial credit in their applications. Credit evaluation activities and applications contribute to the development of financial institutions' risk as well as to the development of commercial firms which demand credit.

In this study, data were collected from the decision makers conducting commercial credit rating processes in the banks of the Bartın city center. Based on the data obtained, prioritization of the credit evaluation criteria was made using AHP technique; then this information was used in multiple case studies with TOPSIS, a multi-criteria decision technique, after the credit assessors' decision priorities were determined.

Keywords: Commercial Credit Evaluation, AHP, TOPSIS

ÖNSÖZ

Günümüzde artan kredi talepleri kredi değerlendirme faaliyet ve uygulamalarının önemini artırmıştır. Bankalar ticari işletmelerin kredi taleplerini değerlendirirken farklı işletme analizleri yürütürler. Bu analizlerin temel amacı, bir yandan kredi talep eden işletmelere maddi kaynak sağlamak; diğer yandan bankaların ticari faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bunun yanında ticari kredi değerlendirme faaliyet ve uygulamaları işletmelerin ihtiyaç duyduğu finansal geri bildirimleri sağlayan temel kaynaklardan biridir.

Çalışmanın amacı, Bartın şehir merkezindeki bankalarda kredi değerlendirmecilerin kredi değerlendirme önceliklerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda; Bartın şehir merkezindeki 8 banka ile görüşme yapılmış, 4 kredi değerlendirmeciden görüşme yöntemiyle bilgi toplanmıştır.

Çalışmamın her aşamasında engin bilgi ve tecrübelerini eksik etmeyen, her açıdan bana yardımcı olan çok değerli danışmanım Sayın Doktor Öğretim Üyesi İbrahim Müjdat BAŞARAN'a, eğitim-öğretim hayatım sürecinde maddi ve manevi desteklerini hep hissettiğim çok değerli aileme ve eşime teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. TİCARİ KREDİ KAVRAMI	2
1.1. Ticaret Kavramı	2
1.2. Kredi Kavramı.....	2
1.3. Kredilerin Temel Unsurları	3
1.3.1. Zaman Unsuru.....	3
1.3.2. Güven Unsuru	3
1.3.3. Risk Unsuru	3
1.4. Kredi Türleri	5
Tablo 1.1: Kredi Türleri.....	5
1.4.1. Vadeleri Yönünden Krediler.....	6
1.4.1.1. Kısa Vadeli Krediler	6
1.4.1.2. Orta Vadeli Krediler	6
1.4.1.3. Uzun Vadeli Krediler	6
1.4.2. Kullanıldıkları İş Yönünden Krediler	6
1.4.2.1. Ticari ve Sınai Krediler.....	6
1.4.2.2. İhracat Kredileri	7
1.4.2.3. Bireysel Krediler	7
1.4.2.3.1. İhtiyaç Kredileri.....	7
1.4.2.3.2. Kredi Kartları	7
1.4.2.4. Gayrimenkul Kredileri	7
1.4.2.5. Tarım Kredileri	8
1.4.2.6. Meslek Kredileri	8
1.5. Ticari Kredi Kavramı.....	8
1.5.1. Borçlu Cari Hesap Kredisi	8

1.5.2. Spot Krediler.....	9
1.5.3. Döviz Kredileri	9
1.5.4. Döviz Endeksli Krediler	9
1.5.5. İskonto ve İştira Kredileri	10
2 . KREDİ DEĞERLENDİRME	11
2.1. Kredi Değerlendirme Kavramı	11
2.2. Kredi Değerlendirme Amaçları	12
2.3. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulan Faktörler.....	13
2.3.1. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulan Kişisel Nitelikler	13
2.3.2. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulan Mali Faktörler ...	13
2.3.3. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulan Ekonomik Faktörler.....	14
2.3.4. Yönetişim Performansı	14
2.3.5. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulan Diğer Faktörler .	14
2.4. Kredi Değerlendirmede Kullanılan Finansal Tablolar.....	15
2.4.1. Kredi Değerlendirmede Bilanço Kalemleri	15
2.4.2. Kredi Değerlendirmede Gelir Tablosu	15
2.4.3. Kredi Değerlendirmede Kar Dağıtım Tablosu.....	15
2.4.4. Kredi Değerlendirmede Fon Akım Tablosu	16
2.4.5. Kredi Değerlendirmede Nakit Akım Tablosu.....	16
2.4.6. Kredi Değerlendirmede Öz Kaynak Değişim Tablosu	16
2.5. Kredi Değerlendirme Teknikleri.....	17
2.5.1. Oran Analizi (Kredi Analizi)	17
2.5.1.1. Likidite Analizleri.....	17
2.5.1.2. Çalışma Devir Hızı Oranları	18
2.5.2. Karlılık Analizi	20
2.5.3. Nakit Akış Analizleri	21
2.5.4. Yatırım Analizi Değerlemesi	23
2.5.4.1. Temel Analiz.....	24
2.5.4.2. Teknik Analiz	24
2.6. Kısa Vadeli Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi.....	25
2.6.1. Kısa Vadeli Ticari Krediler.....	25
2.6.2. Kısa Vadeli Kredilerin Üstünlükleri	26
2.6.3. Kısa Vadeli Kredilerin Değerlendirme Süreci.....	26
2.6.3.1. Ticari Kredi Müşterilerinde Aranacak Nitelikler.....	27

2.6.3.2. Kredi Değerlendirmesinde Basel Yaklaşımı.....	27
2.6.3.2.1. Basel Kavramı ve Basel II Temel Amacı	28
2.7. Orta ve Uzun Vadeli Kredilerin Değerlendirilmesi	29
2.7.1. Orta Vadeli Krediler	29
2.7.2. Uzun Vadeli Krediler.....	30
2.8. Bankacılıkta Uygulanan Kredi Değerleme Modelleri	30
2.8.1. Türkiye’de Basel I Kullanımı	31
2.8.2. Türkiye de Basel II Kullanımı	32
2.8.2.1. Asgari Sermaye Yükümlülüğü İlkesi.....	33
2.8.2.2. Denetimsel Gözden Geçirme	33
2.9. Basel II Yapısal Blok.....	33
2.10. Basel III İlkeleri	34
2.11. Kredi Değerlendirmede Dikkate Alınan Ölçütler.....	35
2.11.1. Gelir Yaratma Potansiyeli.....	37
2.11.2. Maliyet Kontrol Kapasitesi	38
2.11.3. Operasyonel Karlılık Düzeyi	38
2.11.4. Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği.....	38
2.11.5. Kısa Dönem Likidite.....	38
2.11.6. Diğer Faktörler.....	39
3. BARTIN ŞEHİR MERKEZİNDEKİ BANKALARDA AHP VE TOPSIS MODELLERİNE DAYALI BİR ARAŞTIRMA	45
3.1. Araştırmanın Amacı.....	45
3.1. Araştırmanın Kapsamı, Evreni ve Örneklem.....	45
3.2. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri	46
3.1.1. Analitik Hiyerarşi Süreci	48
3.1.2. Analitik Hiyerarşi Yönetiminin Çözüm Adımları	48
3.1.3. TOPSIS yöntemi	54
3.2. Kredi Değerlendirme Ölçütlerinin AHP Tekniği ile İncelenmesi	57
3.3.1. Ana Faktörlerin AHP ile Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular	57
3.3.2. Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörlerinin AHP ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular	58
3.3.3. Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular	58
3.3.4. Operasyonel Karlılık Düzeyi Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular	59
3.3.5. Kısa Dönem Likidite Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular.....	60

3.3.6. Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular	60
3.3.7. Diğer Faktörler Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular.....	61
3.4. TOPSIS Yöntemine Dayalı Örnek Kredi Değerlendirme Uygulaması	61
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	74
Ek 1: Faktör Listesi.....	74
Ek 2: Ankette Kullanılan Formlar	75
Ek 3: Etik Kurul Onay Sayfası	83
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Kredi Türleri.....	5
Tablo 2.1 : Kredi Değerleme Ölçütlerine İlişkin Yazın Taraması.....	40
Tablo 3.1: Karşılaştırmada Kullanılan Önem Dereceleri Tablosu	48
Tablo 3.2: RI Değerleri Tablosu	53
Tablo 3.3: Topsis Analizinde 10 Puan Ölçeği	55
Tablo 3.4: Ana Ölçütlerle İlgili Ağırlık Ortalamaları.....	58
Tablo 3.5: “Gelir Yaratma Potansiyeli” Alt Faktörleri AHP İkili Karşılaştırma Matrisi	58
Tablo 3.6: “Maliyet Kontrol Kapasitesi” Alt Faktörleri AHP İkili Karşılaştırma Matrisi	59
Tablo 3.7: “Operasyonel Karlılık Düzeyi” Alt Faktörleri AHP İkili Karşılaştırma Matrisi	59
Tablo 3.8: “Kısa Dönem Likidite” Alt Faktörleri AHP İkili Karşılaştırma Matrisi Ortalamaları.....	60
Tablo 3.9: “Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Yeteneği” Alt Faktörleri AHP İkili Karşılaştırma Matrisi Ortalamaları.....	60
Tablo 3.10: “Ticari Kredi Değerlendirmede Kullanılan Diğer Faktörlere İlişkin Alt Faktörler” AHP İkili Karşılaştırma Matrisi	61
Tablo 4.1: AHP Analizi ile Elde Edilmiş Kredi Değerlendirme Ölçütleri, Alt Ölçütler ve Ağırlıklar Ortalamaları.....	63
Tablo 4.2: Örnek Uygulama: 5 Farklı Firma için Normalize Edilmemiş TOPSIS Karar Matrisi.....	64
Tablo 4.3: Örnek Uygulama: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri.....	65
Tablo 4.4: Örnek Uygulama: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri Tablosu...	66

KISALTMALAR LİSTESİ

AHP	: Analitik Hiyerarşı Prosesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bkz.	: Bakınız
BSMV	: Bankacılık ve Sigorta Muameleleri Vergisi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TOPSIS	: İdeal Çözüme Yakınlık Temelli Tercih Sıralaması Tekniği
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

İşletmeler mevcut varlıklarını geliştirmeyi; bu sayede ticaret ve üretim kapasitelerini artırarak işletme değerliliklerini yükseltmeyi amaçlayan yapılardır. Bu amaç doğrultusunda maddi kaynak sağlama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Bir finansman kaynağı olarak bankalar ve finansman aracı olarak banka kredilerinin kullanımı oldukça yaygındır. Bankalar ve diğer kredi kuruluşları işletmelere kredi sağlamak için çeşitli ölçütler belirlemiş; bu ölçütlere dayalı kredi değerlendirme teknikleri geliştirmişlerdir. Kredi talebinde bulunan ticari işletmelerin geri ödeme yeteneklerini, garanti ve teminatlarını dikkate alarak inceleme gereksinimi, kredi değerlendirme kavramını ortaya çıkarmıştır.

Kredi değerlendirme, önemi zamanla artmış bir kavramdır. Bu nedenle geçmişten bugüne farklı kredi değerlendirme yöntemleri geliştirilmiştir. Bu çalışmada ticari işletmeler için uzun vadeli kredi değerlendirme ölçütleri konu edilmiş; daha sonra çok ölçütlü karar verme teknikleri kullanılarak söz konusu ölçütler ve onları oluşturan alt faktörlerle ilgili öncelik sıralamaları yapılmış; son olarak AHP süreci ile ortaya çıkan ağırlıklar, varsayımsal örneklere dayalı TOPSIS modeli ile farklı ölçütler bazında farklılaşan firmaların kredi değerliliklerinin nasıl farklılaşabileceğini göstermek için kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, “Kredi” ve “Ticari Kredi” kavramları açıklanmış; özellikle ticari kredi türleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde “Kredi Değerleme” kavramı tanımlanmış; kredi değerlendirme yöntemleri, amaçları, kullanılan finansal tablolar ve kredi değerlendirme tekniklerine etkileri açısından “Basel Ölçütleri” üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümünde ise Bartın ili şehir merkezindeki ticari banka yetkililerinden toplanan veriler kullanılarak AHP ve TOPSIS yöntemlerine dayalı analizler yürütülmüştür.

1. TİCARİ KREDİ KAVRAMI

İşletmeler faaliyetlerini devam ettirmek, karlılık düzeylerini artırmak ve piyasa paylarını geliştirmek amacıyla bir finansman yöntemi olarak kredi kullanımına sıkça başvururlar. Farklı ticari işletme türlerinin ihtiyaçlarına göre ticari kredi çeşitleri de çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde “Ticaret”, “Kredi” ve “Ticari Kredi” kavramları başta olmak üzere çalışmada sıkça karşılaşılabilecek bazı temel kavramlar üzerinde durulacaktır.

1.1.Ticaret Kavramı

Ticaret, üreticiler tarafından üretilen mal ve hizmetlerin aracılar vasıtasıyla tüketicilere para ile ifade edilen değerler karşılığında satılması veya sözkonusu kaynaklardan alım yapılması faaliyetidir.

Ticaret kavramı insanların sosyal yaşama geçmeleri ile birlikte insan yaşamının önemli bir parçası haline gelmiş; 20. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan küreselleşme eğilimleri ile birlikte iş dünyasının kaderini derinden etkileyen dönüşümlere sahne olmuş bir alandır.

1.2.Kredi Kavramı

Kredi, Latince “inanma” anlamına gelen “credere” kökünden gelmektedir. Kredi, gerçek veya tüzel kişi ve kuruluşlara belirli miktardaki satın alma gücünü belirli bir süreliğine faiz karşılığında temin etme işlemidir.

Kredi verme işlemi genellikle bankalar tarafından yapılmaktadır. Bankalar gerçek veya tüzel kişilerin varlıklarını artırması için gelir temin eden işlere aracılık yapan; para nakli, senet tahsili gibi çeşitli hizmetler sağlayan kuruluşlardır.

Yıldırım (2007:4-20)’a göre; genel anlamda kredi kavramı belirli bir süreliğine mal, hizmet veya faiz teminatı sağlamak suretiyle, kişi veya kuruluşlara verilen satın alma gücüdür. Bankacılık açısından kredi kavramı ise; bir bankanın kredi vereceği ticari işletme hakkında yürüttüğü kredi değerlendirmesi sürecinin ardından, kendi iç politikaları ve kaynaklarını göz önünde bulundurarak ticari işletmelere teminat karşılığı veya teminat karşılığı olmadan sağlanan maddi kaynaklardır.

1.3.Kredilerin Temel Unsurları

Bankalar ticari işletmelere maddi kaynak sağlamak için finansal kaynak temininde bulunmaktadır. Diğer taraftan kredi döngüsünün sürdürülebilirliği birçok değerlendirme işleminin yürütülmesini de gerekli kılmaktadır. Başlıca kredi unsurları; zaman, güven ve risk olarak sıralanabilir. Kredi değerlendirme sürecinde zaman unsuru, ticari kredi işletmelerin tüm özellikleri incelendikten sonra verilecek olan kredi miktarının geri ödenme süresinin belirlenmesidir. Bankalar bu süreyi belirlerken kendilerine faiz geliri sağlanabilecek süreyi belirledikten sonra ticari kredi işletmelerine teklifte bulunmaktadır.

Bankalar, ticari kredi işletmelerine kredi teminatı sağlarlarken güven unsurunu da göz önünde bulundurmak durumundadır. Güven unsuru; ticari kredi işletmelerinin aktif ve pasif varlıkları incelenerek belirlenmektedir.

Risk unsuru ise; ticari kredi işletmelerinin kısa ve uzun dönemli borç ödeme yeteneklerinin yanı sıra geçmiş dönem kredi sicilleri incelenerek belirlenmektedir.

1.3.1. Zaman Unsuru

Bankalar, gerçek veya tüzel kişi ve kuruluşlara verilen tüm kredileri belirli bir süre için kullanırlar. Kullanılan her kredinin belirli bir vadesi vardır. Kredi vadesi uzadıkça geleceğin belirsizliği ve finansal piyasaların dalgalanması sebebiyle ödeyememe riski artmaktadır.

1.3.2. Güven Unsuru

Kredi işlemlerinde güven unsuru, krediyi alan ve krediyi temin eden arasında kurulan ilişki ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Kredi temin eden kuruluşlar, verdikleri kredileri mal, para veya faiz teminatları karşılığında güvence altına almak durumundadırlar.

1.3.3. Risk Unsuru

Kredi alan gerçek veya tüzel kişi ve kuruluşların; finansal piyasaların durumu, yönetim sistemlerinden kaynaklanan sorunlar ve ekonomik gelişmelerden kaynaklanan riskler sonucunda aldıkları kredileri geri ödeyememe olasılığı tarafından şekillenen risk olarak açıklanabilir.

Finansal piyasalarda bu riskler; faiz oranı riski, likidite riski, kredi riski, döviz kuru riski, işlem riski, operasyonel risk ve hükümranlılık riski olarak belirtilmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2006:399).

Faiz oranı riski, kredinin kullanıldığı tarih ile geri ödeneceği tarih arasında oluşan farktan doğan bir risktir. Bu risk kredi kullanan ticari kredi müşterilerin, faiz oranlarının yükselmesiyle aleyhine, faiz oranlarının düşmesiyle birlikte lehine çevrilebilen bir durumdur.

Likidite riski, bankalarda mevduat hesapları bulunan müşterilerin paralarını çekmeleri ve bunun sonucunda bankaların kredi talep edenlere kaynak sağlayamama endişesini içinde barındıran risk türüdür.

Kredi riski, belirli bir zaman dilimi içerisinde ödenmesi planlanan kredilerin belirlenen zamanda geri ödenmeme riski olarak adlandırılmaktadır.

Döviz kuru riski, ülkelerin finansal piyasalarındaki ekonomik dalgalanmaların yabancı para birimlerinde yaptığı değişikliğin kazançlı ya da zararlı çıkmasına sebep olan bir risk çeşitidir.

İşlem riski, bankalarda görev yapan uzmanlar tarafından bankaya ait fonları kullanarak menkul kıymet alım satımı yaparak yatırım sağlayarak kar elde etmektedirler. Ancak finansal piyasa araçlarına yatırım riskli olduğundan bankaların zarar etme olasılığında yükselmektedir. Bu sebepten dolayı işlem riski ortaya çıkmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2006:403).

Operasyonel risk, bankaların sistemlerine zarar verebilecek beklenmedik olayların olması durumunda oluşan risktir.

Hükümranlılık riski, finansal piyasaların ülkedeki siyasi ve teknolojik gelişmelerden etkilenmesiyle bir ülkedeki borçlunun diğer ülkelerde mevcut bulunan borcunu hükümetin engellemesiyle ödemesini önleyen risk olarak adlandırılmaktadır.

1.4.Kredi Türleri

Krediler farklı açılardan çeşitli kategorilere dahil edilerek sınıflandırılabilirler. Tablo 1’de farklı kredi türleri ve amaca dönük sınıflandırılma biçimleri özetlenmiştir (Özden, 2010:12-29).

Tablo 1.1: Kredi Türleri

Nitelik Yönünden Krediler	Nakdi Krediler
	Gayri Nakdi Krediler
Vadeleri Yönünden Krediler	Kısa Vadeli Krediler
	Orta Vadeli Krediler
	Uzun Vadeli Krediler
Teminatları Yönünden Krediler	Teminathlı Krediler
	Teminatsız Krediler
Yetkileri Yönünden Krediler	Şube Yetkili Krediler
	Bölge Müdürlüğü Yetkili Krediler
	Genel Müdürlük Yetkili Krediler
Kaynakları Yönünden Krediler	Banka Kaynaklı Krediler
	Yabancı Kaynaklı Krediler
Para Cinsleri Yönünden Krediler	Türk Lirası Kredileri
	Yabancı Para Kredileri
	Dövizle Endeksli Türk Lirası Kredileri
Geri Ödeme Şekilleri Yönünden Krediler	Rotatif Krediler
	Belirli Vadede Ödenecek Krediler
	Taksitlerle Geri Ödenecek Krediler
Kullanıldıkları İş Yönünden Krediler	Ticari ve Sınai Krediler
	İhracat Kredileri
	Bireysel Krediler
	Gayrimenkul Kredileri
	Tarım Kredileri
	Meslek Kredileri
	Menkul Değer Kredileri
Faiz Yapıları Yönünden Krediler	Sabit Faizli Krediler
	Değişken Faizli Krediler
Kullanım Amaçları Yönünden Krediler	İşletme Kredileri
	Yatırım Kredileri
	İhtisas Kredileri

Kaynak : Ezgi Yıldırım (2007); “Bankalarda Ticari Kredilendirme Süreci; Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları ile İlgili Ampirik Bir Çalışma,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, s.10.

1.4.1. Vadeleri Yönünden Krediler

Bankalar ticari kredi işletmelerine maddi kaynak sağlarken, ticari işletmeleri zaman, güven ve risk temel unsurlarını ele alarak değerlendirirler. Bu süreçlerin sonucunda ticari kredinin vadesi şekillenir. Vadeleri yönünden krediler “Kısa Vadeli Krediler, Orta Vadeli Krediler ve Uzun Vadeli Krediler” üç grupta incelenebilirler.

1.4.1.1. Kısa Vadeli Krediler

Vadesi bir yıla kadar oluşturulmuş daha çok nakdi kredi talep eden kişi veya kuruluşlara verilen kredilerdir (Kapağan, 2004:16-17). Genellikle kısa vadeli likidite sorunlarını aşmak isteyen kişi ve kuruluşlar tarafından tercih edilen bir finansman aracıdır.

1.4.1.2. Orta Vadeli Krediler

Bir ticari işletmenin, sermaye temin etmek veya yatırım finansmanı gerçekleştirmek amacıyla kullandığı; genellikle bir yıldan sekiz yıla kadar vadelenen kredi türüdür (Kapağan,2004:16-17).

1.4.1.3. Uzun Vadeli Krediler

Ülkelerin, işletmelerin ve bireylerin ekonomik gelişimlerini finanse etmek amacıyla on yıl ve daha uzun vade ile temin ettikleri kredi türüdür (Kapağan, 2004:16-17).

1.4.2. Kullanıldıkları İş Yönünden Krediler

Kredi kullananların, kredi yoluyla temin ettikleri finansal kaynakları kullanmak istedikleri alanların çeşitliliği, “Kullanıldıkları İş Açısından” krediler türlerinin farklı gruplar halinde incelenmesine neden olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde bu kredi türleri, çalışmanın amacıyla sınırlı bir derinlikle incelenecektir.

1.4.2.1. Ticari ve Sınai Krediler

Ticari krediler; ticaret, üretim ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren ticari kuruluşlara, işletme ve yatırım finansmanı sağlamak amacıyla kullanılan kredi türüdür (Özden, 2010: 12-29).

Sınai krediler, genellikle imalat sanayi ve madencilik gibi üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmelere verilen kredi türüdür (Özden, 2010:12-29).

1.4.2.2. İhracat Kredileri

İhracat faaliyetleriyle uğraşan ticari işletmelere finansman sağlamak amacıyla verilen kredi türüdür. Ticari işletmeler bu krediler sayesinde ihracat faaliyetlerinden kaynaklanan maliyetlerini azaltıp karlarını artırmaktadırlar.

1.4.2.3. Bireysel Krediler

Bireysel krediler, bireylere ticari bir amaç dışında sunulan; mal, konut, taşıt gibi hizmet faaliyetlerinin finansmanını sağlamak amacıyla kullanılan kredi türleridir (Ertaş vd., 2016:128).

Bireysel Krediler, “İhtiyaç Kredileri ve Kredi Kartları” olmak üzere iki başlıkta inceenebilir.

1.4.2.3.1. İhtiyaç Kredileri

Gerçek veya tüzel kişilerin genel tüketim harcamaları, taşıt kredileri, konut kredileri ve bankalardaki mevduat hesaplarının finansmanını sağlamak amacıyla bireylere belirli bir sözleşme ile nakden verilen bireysel kredi türüdür (Ertaş vd., 2016:129).

1.4.2.3.2. Kredi Kartları

Günümüzde birçok ticari faaliyet ya da ticari faaliyet dışında en çok kullanılan kredi türüdür. Bireylere belirli ihtiyaçlarını karşılamaları için, nakit ödeme zorunluluğu olmaksızın verilen; geri ödemede zaman ve miktar esnekliğiyle mal ve hizmet satın alma gücü temin eden kredi türüdür (Ertaş, 2016:129).

1.4.2.4. Gayrimenkul Kredileri

Gerçek veya tüzel kişilere, gayri menkul satın alabilmesi veya gayri menkul inşaatı için ipotek karşılığında kullanılan kredilerdir (Özden, 2010:27).

1.3.2.5. Tarım Kredileri

Üretim kalitesini ve miktarını artırmak, tarım sektöründe üretimin devamlılığını sağlamak, çiftçilerin ve tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla temin edilen kredi türüdür (Özden, 2010:28).

1.4.2.6. Meslek Kredileri

Ülkemizde bulunan serbest meslek erbabı kişi veya kuruluşların ticari faaliyetlerinin devamlılığı ve geliştirilmesi için gerekli malzemelerin finansmanını sağlamak amacıyla verilen kredi türüdür (Özden, 2010:28). Bankalarca müşterilere “Mesleki İhtiyaç Kredisi” adı altında sunulmaktadır.

1.5. Ticari Kredi Kavramı

Ticari krediler, ticaret, üretim ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmalara işletme ve yatırım finansmanı sağlamak amacıyla kullanılan kredilerdir (Sipahi ve Öğüz Akarçay, 2011:50).

Diğer bir ifade ile ticari krediler, ticari faaliyette bulunan şahıslar, adi ortaklıklar, şahıs şirketleri ve sermaye şirketlerine üretim ve hizmet faaliyetlerinde kullanılmak üzere temin edilen kredi türleridir (Şakar, 2006:56).

Ticari krediler türleri bakımından altı başlık altında sınıflandırılabilirler. Bunlar; “Borçlu Cari Hesap Kredisi, Spot Kredi, Döviz Kredileri, Döviz Endeksli Krediler, İskonto ve İştirak Kredileri ve Taksitli Ticari Krediler” olarak sıralanabilir (Sinkey, 1982:88).

1.5.1. Borçlu Cari Hesap Kredisi

Borçlu Cari Hesap Kredileri; ihtiyaç sahibi gerçek veya tüzel kişilerin istedikleri zaman, istedikleri tutarda kullanmaları ve istenilen zaman, istenilen tutarda ödeme yapılabilmesini sağlayan bir kredi limitinin temin edildiği kredi türüdür. Bu kredi çeşidinde ödemeler genellikle üç aylık dönemlerle gerçekleştirilir. Bu tür kredilerde bahsi geçen bu üç aylık döneme göre faiz tahakkuk ettirilmektedir (Kaban, 2017:198-199).

Borçlu Cari Hesap Kredileri; açık kredi, kefalet karşılığı krediler, senet karşılığı krediler, emtia karşılığı krediler, mevduat yada nakit karşılığı kredileri, pay senedi, tahvil, hazine bonosu, yatırım fonu, altın rehinli alacak temini, ipotek karşılığı,...vb. faktörler kullanılarak teminatlı ve teminatsız şekilde güvence altına alınmaktadırlar (Kaban, 2017:198-199).

1.5.2. Spot Krediler

Spot krediler, günlük piyasa koşullarındaki değişimler dikkate alınarak kısa ve orta vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kullandırılan kredi türüdür (Vakıfbank, 2017).

Kullanılan kredinin tutarı, vadesi ve faiz oranı kullanılan tarihte belirlenir ve genellikle vade sonuna kadar değişiklik yapılmaz. Vade sonunda anaparanın yanında tahakkuk eden faiz de tahsil edilir. Faiz oranı düşüklüğü ve vade sonunda ödenecek faizin önceden belirlenmesi krediyi kullanan ticari işletmelere nakit yönetimi konusunda pratik faydalar sağlamaktadır (Vakıfbank, 2017).

1.5.3. Döviz Kredileri

Döviz kredileri, ihracat faaliyetleriyle döviz elde eden ticari işletmelere, ihracat faaliyetlerinin finansmanını sağlamak amacıyla temin edilen taahhütlü kredilerdir (Vakıfbank, 2017). Bu kredilerin temel amacı, ülkelere döviz girişi sağlayan ticari işletmelerin desteklenmesidir (Kaban, 2017:199).

1.5.4. Döviz Endeksli Krediler

İhracat faaliyetleriyle uğraşmayan ticari işletmelerin döviz kredisi faiz oranıyla borçlanmak istemeleri halinde oluşturulmuş kredilerdir. İhracat yapan ticari işletmeler de bu tür kredilerden yararlanabilirler ancak bu işletmeler; döviz Endeksli Kredilerin BSMV ödeme yükümlülüğü içermesi nedeniyle döviz kredilerini daha sık tercih etmektedirler.

Döviz endeksli krediler, ticari kredi sağlayıcılara belirli bir döviz kuruna endeksleyerek kredi kullandırma olanağı sağlayan kredilerdir. Ticari işletmeler geri ödeme işlemini döviz veya TL cinsinden yapabilirler. Bu aşamada, “Döviz kurundan alınan borcun, ödeme zamanı geldiğinde daha yüksek tutarlarla ödenme gereksiniminin doğması” olarak tanımlanabilecek olan “Kur Riski”

kavramı ortaya çıkmaktadır. Ticari işletmeler, kredi kullandıkları tarihteki döviz kuru ile ödeme tarihindeki döviz kuru arasındaki fark nedeniyle ücret farkı ödemek durumunda kalabilirler (Vakıfbank, 2017).

1.5.5. İskonto ve İştira Kredileri

İskonto ve İştira Kredileri, ticari işletmelerin işlemlerinden oluşan vadesi gelmemiş senetlerinin nakde dönüşümünü sağlayan kredi türüdür (Vakıfbank, 2017). Ticari işletmeler bu sayede ellerinde bulunan çek veya senetleri daha likit varlıklara dönüştürerek finansman sağlayabilmektedir (Kaban, 2017,199).

İskonto ve iştira kredileri; ticari işletmenin bulunduğu fiziksel konuma göre “İskonto Kredisi” veya “İştira Kredisi” olarak değerlendirilir. Bu tür krediler, ticari işletme il sınırları içerisinde yer alıyorsa iskonto kredileri, il sınırları dışarısında yer alıyorsa iştirak kredisi adıyla kullanılır (Vakıfbank, 2017).

2. KREDİ DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, ticari kredi müşterilerinin kredi değerlendirilmesi açısından uygulanılacak olan aşamalar ve teknikleri anlatılmıştır.

2.1. Kredi Değerlendirme Kavramı

Kredi değerlendirme, bankaların karlı olduğu kadar da riskli ana işlevlerinden birisidir. Bu nedenle bankaların kredilendirme faaliyetlerini etkin ve verimli biçimde yürütmeleri; kredilerin gecikmesinden ve hatta ödenmemesinden kaynaklanabilecek zararları en düşük düzeyde tutmaları gerekmektedir.

Kredi değerlendirme kavramı; kredilerin üçüncü kişilere ait kaynakları kullanan ticari bankalara geri dönmemesi, belirli kişi ve kuruluşlarda donması, bankaların faaliyetlerini sürdürememesi,...vb. durumlar sonucu doğabilecek risklerden korunmak için ortaya çıkmış bir kavramdır (Coleshow, 1989:33-53)

Dar anlamda kredi değerlendirme; bir kişi veya ticari işletmenin mali bilgileri, meslek bilgileri, aile bilgileri, teminatları,...vb. unsurlar incelenerek birey veya işletmeye kredi verilip verilemeyeceğine karar verilmesidir.

Geniş anlamda kredi değerlendirme kavramı ise kredi talebinde bulunan kişi veya kuruluşların kredi değerlilikleri konusunda bir karara ulaşabilmek için gerekli görülen bilgi ve unsurların değerlendirilmesinin yanı sıra kredi riskinin ölçülmesini de kapsamaktadır (Akgüç, 2014:1).

Kredi değerlendirciler, bazı ticari kredi müşterilerinde bankanın talep ettiği borcu yerine getirememesinden dolayı risk farklılaştırma yöntemini uygulamaktadır. Bu bazda ticari kredi müşterilerinin gelir farklılaştırılması göz önünde bulundurularak, aylık minimum gelirleri hesaplanır ve kredi tutarı belirlenir.

Normal koşullar altında kredi portföylerinin çeşitlendirilmesi kredileri dengelemek için yeterli gelir kaynaklarını yansıtmaktadır. Bu tür kaynaklar, yeni eşitlikler veya geçici yüksek kredilerin ödeme sürecinde borçlarını geri ödeyebilmek için ticari kredi müşterilerine fırsat sunmaktadır (Davis, 1993:4).

Bu kapsamda müşterilerin, başka bir deyişle kredi kullandırılan ticari işletmelerin geri ödeme yeteneğinin belirlenmesi gerektiği için, kredi riski de kredi değerlendirme faaliyetleri arasında değerlendirilmektedir. Buradan yola çıkarsak kredi değerlendirme; kredi talebinde bulunan kişi veya ticari işletmelerin mali tablolarının incelenmesi, ilgili kişi veya ticari işletmenin geçmiş performansının izlenmesi ve gelecekteki başarı düzeyi hakkında tahmin ve öngörülerde bulunulması; ayrıca bu yolla elde edilen bilgilerin kredi sürecinde çeşitli roller oynayan karar vericilerin bilgilerine sunulması ile ilgili işlemleri de kapsamaktadır.

2.2. Kredi Değerlendirme Amaçları

Bankaların temel faaliyetlerinden biri kredilendirmedir. Kredilendirmeden sağlanan faiz ve komisyonlar bankaların önemli gelirleri arasındadır. Bu nedenle verilen kredilerin geri ödenmemesi anlamına gelen kredi riski bankalar açısından önemli bir risk unsurudur. Kredi verme kararlarında ne kadar titiz davranılırsa davranılsın ödenmeme riskinin tamamen ortadan kaldırılamaması, bankaları bu riskin en düşük düzeye çekilmesi konusunda yoğun çaba sarf etmeye itmektedir.

Kredi vermeden önce bankaların kredi talep eden kişi veya ticari işletmenin uygunluğunu değerlendirmeleri gerekmektedir. Değerlendirme aşamalarının ilki, kredi talep eden kişi veya ticari işletmenin tanınması şartıdır. Daha sonra bankaların kendi kredi politikalarına göre bazı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların en önemlileri istihbarat ve mali analizdir (Revsine vd.,1998:6-77).

Kredi değerlemenin asıl amacı, ticari kredi talebinde bulunanın, sözleşme koşullarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesine bakılması; bu yolla kredi riskinin minimum düzeye indirgenmesidir (Berk, 2001:11).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere kredi değerlendirmenin temel amacı, borçlunun kredi sözleşmesine uygun olarak yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesinin olup olmadığını belirlemektir. Diğer taraftan kredi riskini azaltmakla beraber, kredi değerlendirmesinin bir diğer amacı da “Müşterilerin finansman gereksinimlerine uygun tanı koymak ve bu gereksinimlere uygun tutar, vade ve koşullarla kredi verilmesini sağlamak” olarak değerlendirilebilir (Akgüç, 2014:3). Başka bir deyişle banka ve diğer kredi kuruluşlarının; finansman

gereksinimlerine doğru tanı koymak, tutar, vade, geri ödeme planı açısından doğru tahminler yapmak için kredi değerlendirme tekniklerini kullanmaları gerekmektedir

2.3. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulacak Faktörler

Bankalar kredi taleplerini incelerken birçok farklı unsuru dikkate alırlar. Bunlardan başlıcaları; kredi talep edenlerin girişim yeteneği ve sermayesidir. Ekonomik gelişmelerle birlikte artan genel refah düzeyinin etkisiyle bu unsurların sayısı da artmıştır. Akgüç (2014:14)'e göre bu unsurlar; kredinin amacı ve tutarı, kredi isteyen kişi veya ticari işletmenin kişisel nitelikleri, mali faktörler, ekonomik faktörler, yönetim performansı, kredinin güvencesi ve firmanın hukuki yapısı başlıkları altında incelenebilir. Çalışmanın bu kesiminde söz konusu unsurlar, çalışmanın amacıyla sınırlı bir derinlikte incelenecektir.

2.3.1. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulacak Kişisel Nitelikler

Kredi talep eden işletme yöneticilerinin kişisel niteliklerinin belirlenmesi de bankaların kredi değerlendirme sürecinde verdikleri kararları doğrudan etkilemektedir. Bankalardan kredi temin eden ticari işletmeleri temsil eden yöneticilerin dürüstlüğü, girişim yetenekleri, yaratıcılıkları, temin edilen kredilerin verimli bir şekilde kullanılarak geri ödenmesini sağlayacak yetenekler,...vb. nitelikler özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi değerlendirmesinde dikkate alınan kişisel unsurlar olarak değerlendirilebilir.

2.3.2. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulacak Mali Faktörler

Mali faktörler başlığı altında gelir yaratma kapasitesi ve öz sermaye yeterliliği unsurları göz önüne alınmaktadır. Gelir yaratma kapasitesi firmanın belirli bir dönemde elde ettiği gelirlerin sektörel olarak belirlenen bir “Brüt Gelir Çarpanı” ile çarpılarak bulunan bir unsurdur (Yurdakul, 2004:269-289).

Kredi değerlendirmenin temel amacı; verilen kredilerin firmanın varlığını ve kaynak yaratma kapasitesini sürdürmesini sağlamak ve dolayısıyla verilen kredilerin geri ödenmesini sağlamak olduğundan gelir yaratma kapasitesi de kredi değerlendirme sürecinde dikkate önemli bir unsurdur (Akgüç, 2014:17). Bunların yanında; öz sermaye yeterliliği de kredi talep eden ticari işletme için önemli garanti teminatlarındandır.

2.3.3. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulacak Ekonomik Faktörler

Ekonomik hayatta yaşanan dalgalanmalar borç ödeme yeteneğini ve gelir yaratma kapasitesini etkilemekle birlikte; işletmelerin kontrolü dışında bulunan unsurlar da bu süreçte önem arz eder. Akgüç (2014:19)'e göre bu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Endüstri kollarının konjonktürel hareketleri
- Talebin gelir esnekliği
- Fiyat dalgalanmaları
- Üretilen malın niteliği
- Piyasa rekabet koşulları
- Firmanın faaliyette bulunduğu endüstri kolunun özellikleri.

2.3.4. Yönetişim Performansı

Yönetişim; toplumun yeni bir yönetim tarzıyla yeniden oluşturulması ve yönetilmesi anlamına gelmektedir. Yönetişim, tek taraflı ilişkilerden ziyade çok yönlü ilişkileri baz alan, birbirine karşılıklı bağımlılıkları bulunan işletmelerin faaliyetlerini yerine getirebilmeleri için kendilerine özgü ticari, ekonomik ve siyasi amaçlar oluşturmalarıdır (Coşkun, 2003:41-42).

Yönetişim kalitesi arttıkça kredi talep edenlerin finansal olanakları genişlemekte, likidite riskleri azalmakta, gelir yaratma maliyetleri azalmakta ve bunların ışığında kredi geri ödeyebilme kapasitesi yükselmektedir (Akgüç, 2014:22). Bu nedenle kredi değerlendirmede ticari işletmelerin yönetim faaliyetlerindeki performansı büyük rol oynamaktadır.

2.3.5. Kredi Değerlendirmede Göz Önünde Bulundurulacak Diğer Faktörler

Kredi talep edenin hukuki altyapısı ve sunulan teminatlar, kredi koşullarının finans kuruluşlarının kredi politikalarına uygunluğu ve verilen kredilerin banka verimliliğine olan etkileri de dikkate kredi değerlendirme sürecinde dikkate alınan diğer unsurlar olarak değerlendirilebilir.

2.4. Kredi Değerlendirmede Kullanılan Finansal Tablolar

Kredi değerlendirme, kredi talebinde bulunan ticari işletmelerin bilanço kalemleri, gelir tabloları, kar dağıtım, fon akım, nakit akım ve öz kaynak değişim tabloları da titizlikle incelenmektedir (Akgüç, 2014:155-265). Çalışmanın bu kesiminde söz konusu unsurlar, çalışmanın amacıyla sınırlı bir derinlikle incelenecektir.

2.4.1. Kredi Değerlendirmede Bilanço Kalemleri

Bilanço, işletmelerin belli bir dönemdeki varlıklarını ve kaynaklarını gösteren bir finansal durum tablosudur. Varlıklar bilançonun aktif kısmında, kaynaklar ise pasif kısmında gösterilmektedir. Bilançolar; işletmelerin mevcut varlıkları, alacak, borç ve sermaye yapıları hakkında bilgi sahibi elde edilmesini sağlar. Bilançolardan elde edilen bu bilgiler kredi değerlendirmeciler bakımından ticari işletme bazında dikkate alınmaktadır.

2.4.2. Kredi Değerlendirmede Gelir Tablosu

Gelir tablosu, işletmelerin belirli bir dönemde elde ettikleri tüm gelir ve kazançları, bu gelir ve kazançları elde ederken katlandığı maliyet ve giderleri, bunların sonucunda oluşan dönem karını veya zararı gösteren finansal durum tablolarıdır (Karapınar ve Zaif, 2013:128).

Yaşanan ekonomik gelişmeler, küreselleşme eğilimleri, işletmelerin hızla büyümesi, işletmelerin büyümeleri için ihtiyaç duyulan planlama ve kredi gereksinimleri,...vb. unsurlar kredi değerlendirmecilerin gelir tablosuna olan duyarlılığını da artırmıştır.

Kredi değerlendirmeciler, işletmelerin karlılık durumlarını ve büyüme eğilimlerini araştırırken bunlarla birlikte söz konusu işletmelerin mali gücünü öğrenmek amacıyla gelir tablosuyla da yakından ilgilenirler.

2.4.3. Kredi Değerlendirmede Kar Dağıtım Tablosu

Karapınar ve Zaif'e göre kar dağıtım tablosu; adından da anlaşılacağı üzere, işletmenin dönem sonu elde ettiği karları, ödenecek vergileri, ayrılan yedekleri, ortaklara dağıtılacak kar paylarını ve hisse başına düşen karları tarafsız ve nesnel biçimde raporlamak için kullanılan mali tablodur. Bu nedenle kar dağıtım

tabloları; kredi değerlendirmeciler tarafından işletmelerin geri ödeme güçlerini ölçerken dikkate alınan temel tablolar arasında değerlendirilir.

2.4.4. Kredi Değerlendirmede Fon Akım Tablosu

Fon akım tabloları; işletmelerin belirli bir dönemde elde ettikleri finansal kaynakları ve bu kaynakların kullanım alanlarını gösteren finansal durum tablosudur (Karapınar ve Zaif, 2013:196). Geniş anlamda fon akış tablosu, belirli dönemde işletmenin mali durumunda meydana gelen değişiklikleri ve bunların nedenlerini ortaya koymaktadır (Karapınar ve Zaif, 2013:197).

Bu tablo sayesinde işletmelerin faaliyetleri sonucu meydana getirilen ya da borçlanma şeklinde ortaya çıkan fonlar ile neler yapıldığı ve bu fonların nerelerde kullanıldığı kredi analistleri tarafından incelenmektedir.

2.4.5. Kredi Değerlendirmede Nakit Akım Tablosu

Nakit akım tablosu, belirli bir faaliyet döneminde gerçekleşen nakit ve nakde değer varlık artış ve azalışlarını, bunların nedenlerini, işletmenin yatırım ve finansman faaliyetlerine dayanarak ayrıma tabi tutar ve ayrıntılarıyla sunar (Karapınar ve Zaif, 2013:150). Kısa bir deyişle; işletmenin nakit kaynaklarını ve bu kaynakların nasıl kullanıldığını raporlamaktadır.

Kredi analistleri bu tablo yardımıyla; işletmenin gelecekte ortaya çıkabilecek pozitif nakit akışı yaratma gücünü, yükümlülüklerini karşılama yeteneğini, kar payı ödeme güç ve eğilimini, dış finansman ihtiyacını, net karı, nakit giriş ve çıkışları arasındaki farkların nedenlerini, belirli bir dönemdeki yatırım ve finansman faaliyetlerinin nakit ve nakitsiz işlemlere olan etkilerini analiz etmek ederler. Nakit akım tabolarından elde edilen bilgiler işletmelerin gelir yaratma potansiyelini ölçmek için kullanılır. Bu sayede kredi değerlendirmeciler, müşterilerin kredi ödeyebilme gücü hakkında öngörü sahibi olabilirler.

2.4.6. Kredi Değerlendirmede Öz Kaynak Değişim Tablosu

Öz kaynak değişim tablosu işletmelerin öz kaynak kalemlerinde belirli bir dönemde meydana gelen değişiklikleri açıklayan finansal durum tablosudur. Öz kaynak değişim tablosu önceki dönem ve cari dönem verilerini kapsar. Tabloda;

ödenmiş sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıl karları ve zararları, dönem net kar ve zararı, her dönem için dönem başı mevcutları, dönem içi hareketler ve dönem sonu mevcutlar gösterilmektedir (Karapınar ve Zaif, 2013:185).

Kredi değerlendiriciler öz kaynak değişim tablosuyla ticari kredi talep eden işletmelerin dönem başı, dönem içi ve dönem sonu faaliyetlerini inceleme imkanı bulurlar.

Genel bir değerlendirmeye; kredi talep edenlerin genel mali durumunu objektif ölçülerle ortaya koyma arayışındaki kredi analistleri için, kredi talebinde bulunan işletmelerin finansal tablolarının en önemli bilgi kaynakları olduğu söylenebilir.

2.5. Kredi Değerlendirme Teknikleri

Finansal kuruluşlar, ticari kredi değerlendirme teknikleri olarak oran analizi, likidite analizi ve çalışma sermayesi durum analiz yöntemlerini kullanmaktadırlar.

2.5.1. Oran Analizi (Kredi Analizi)

Akgüç (2014:267-324)'e göre; finansal kuruluşlara gelen kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oran analizlerinin kullanılmasının temel amacı; kredi talebinde bulunan işletmelerin mali güçleri, likidite durumları, kaynak kullanım etkinlikleri, işletme karlıkları, büyüme hızları ve kredi değerliliğini etkileyecek diğer konularda finansal oranlar kullanılarak, nesnel ve tarafsız bilgiler elde etmektir.

Finansal oranlar sektörel ve dönemsel değerlendirme ölçütleri ile bütünleşik bir biçimde kullanılmalıdır. Zira bir sektör veya dönem için yeterli gözüken bir oran, başka bir sektör veya dönem için yetersiz bir durumun göstergesi olabilir. Bu nedenle bu analizlerde kredi değerlendirmecilerin deneyimleri, sektörel ve ekonomik bilgi düzeyleri de en az teknik bilgi düzeyi kadar önemli hale gelir.

2.5.1.1. Likidite Analizleri

Likidite analizi işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü temsil eder. Likidite, varlıkların değer kaybetmeden nakde dönüşebilme hızını ifade eder. Likidite analizleriyle incelenen temel kavramlardan biri net işletme sermayesinin

yeterlilik düzeyidir. Karapınar ve Zaif (2013:208-250)'e göre; net işletme sermayesi, işletmenin faaliyet döngüsünü finanse etmek amacıyla kullanılan sermayedir.

$$\text{Net İşletme Sermayesi} = \text{Dönen Varlıklar} - \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar} \quad (2.1)$$

Yukarıda formüle edilen sonucun pozitif olması işletmenin borç ödeme gücünün yeterli olduğu konusunda fikir verebilir. Ancak işletme sermayesinin yeterliliği hakkında kesin bilgi elde etmek için likidite analizinde aşağıda sıralanan şu üç farklı oran da yaygın olarak kullanılmaktadır:

- Cari Oran
- Asit Test Oranı
- Nakit Oranı

Yaslıdağ'a göre (2016:75) cari oran, işletmenin likit varlıklarını gösteren dönen varlıklar toplamının, vadesi bir yıldan kısa olan borçlarına oranıdır.

Asit test oranı, nakde dönüştürülebilir likit varlıkların kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranı olarak bilinmektedir (Yaslıdağ, 2016:76).

Nakit oranı ise, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyememesi veya işletmeye nakit girişlerinin yavaşlaması gibi nedenlerle kısa vadeli borçların ödenmesi konusunda yaşanabilecek sıkıntıları tahmin etmek için sık kullanılmakta olan oranlardan biridir (Yaslıdağ, 2016:79).

2.5.1.2. Çalışma Devir Hızı Oranları

Devir hızı oranlarında genel olarak işletmelerin varlıklarını etkin bir biçimde kullanma düzeyleri test edilir. Çalışma durumu analizlerinde, dönen ve duran varlıkların devir hızı, ticari alacak ve ticari mal devir hızı, ortalama alacak tahsilat süresi, ilk madde ve malzeme devir hızı, ticari mal ortalama bekleme süresi ve ticari borç devir hızı incelenmektedir.

“Dönen Varlıkların Devir Hızı” için aşağıdaki oran yaygın olarak kullanılmaktadır:

$$\text{Dönen Varlıkların Devir Hızı} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Ortalama Dönen Varlıklar}} \quad (2.2)$$

Dönen varlıkların devir hızı oranı kullanılarak; ticari işletmelerin satışları ile nakde çevrilebilen varlıklarının ortalaması oranlanarak, ticari işletmenin satışlardan nakit elde etme hızı bulunabilir.

$$\text{Duran Varlıkların Devir Hızı} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Ortalama Duran Varlıklar}} \quad (2.3)$$

“Duran Varlıkların Devir Hızı” oranı işletmelerin maddi duran varlıklarının satışlar üzerindeki etkisini hesaplamak amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır.

$$\text{Ticari Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Kredili Satışlar}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}} \quad (2.4)$$

“Ticari Alacak Devir Hızı” oranı ise ticari işletmelerin ticari alacakları içerisinde yer alan kredili satışların dönüştürebilme hızını bulmak için yaygın olarak kullanılır. Ticari işletmeler tarafından bu oranın, kredili satışların geri ödenememe riski taşıdığından 1’den küçük olması istenir.

$$\text{Ticari Mal Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Ticari Mal Maliyeti}}{\text{Ortalama Ticari Mallar}} \quad (2.5)$$

“Ticari Mal Devir Hızı” oranı, ticari işletmenin ticari malları içerisindeki satılan mal maliyetini hesaplamak için kullanılır. Bu oranın olabildiğince küçük olması işletmenin satışlarını olabildiğince düşük bir mamul stoğu ile gerçekleştirdiğini göstermektedir.

$$\text{Ortalama Alacak Tahsilat Süresi} = \frac{360}{\text{Alacak Devir Hızı}} \quad (2.6)$$

“Ortalama Alacak Tahsilat Süresi” oranı, ticari işletmenin bir yıl içerisindeki ortalama alacaklarının geri dönüşebilme hızını ölçmek için kullanılmaktadır.

$$\text{İlk Madde ve Malzeme Devir Hızı} = \frac{\text{İlk Madde ve Malzeme Tüketimi}}{\text{Ortalama Mamul Stoku}} \quad (2.7)$$

“İlk Madde ve Malzeme Devir Hızı” oranı, mamul stoğu içerisindeki ürünlerin tüketim hızını hesaplamak için yaygın olarak kullanılmaktadır.

$$\text{Ticari Mal Ortalama Bekleme Süresi} = \frac{360}{\text{Ticari Mal Devir Hızı}} \quad (2.8)$$

“Ticari Mal Ortalama Bekleme Süresi” oranı, ticari işletmenin ortalama ticari malları içerisindeki bir senelik satılan ticari mal maliyetini hesaplamak için kullanılmaktadır.

$$\text{Ticari Borç Devir Hızı} = \frac{\text{Kredili Alımlar}}{\text{Ortalama Ticari Borç}} \quad (2.9)$$

“Ticari Borç Devir Hızı” oranı ise ticari işletmenin, ortalama ticari borçları içerisinde kredili alımlarının payını hesaplamak amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi yukarıda hesaplanan tüm oranlar ticari işletmelerin aldıkları kredileri geri ödeyebilme güçleri ve işletmelerin faaliyet verimliliklerini analiz etmek için kullanılmaktadır. Diğer taraftan; ticari kredi değerlendiricilerin ticari işletmeye kredi sağlarken göz önünde bulundurmasını gerektiren önemli oranlar likidite oranlarından ve devir hızlarından ibaret değildir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Karlılık Analizleri, Nakit Akış Analizleri, Yatırım Analizleri, Temel ve Teknik Analiz kavramları çalışmanın konusundan kaynaklanan doğal sınırlara uygun bir derinlikte incelenecektir.

2.5.2. Karlılık Analizi

Karlılık analizlerinde işletmelerin elde ettiği karın kaynağı, öz kaynakların ve yatırımlarının verimliliği incelenir (Karapınar ve Zaif, 2013:256-271). Karlılık analizleri aşağıdaki oranlarla hesaplanmaktadır;

$$\text{Brüt Kar Marjı} = \frac{\text{Brüt Kar}}{\text{Satış Gelirleri}} \quad (2.10)$$

“Brüt Kar Marjı” oranı; işletmenin satış gelirleri içerisinde brüt karın ne kadar paya sahip olduğu hakkında bilgi edinmek isteyen kredi değerlendirmecilerin sık başvurduğu bir orandır. Brüt kar işlemlerin net satışlarından elde ettiği karı gösterir.

$$\text{Faaliyet Kar Marjı} = \frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Satış Gelirleri}} \quad (2.11)$$

“Faaliyet Kar Marjı” oranı; faaliyet kar marjındaki dalgalanmalardan kaynaklanan işletme riskini ortaya koymaktadır. Faaliyet kar marjı, işletmenin finansman yapısının etkisi olmadan elde edilen karı göstermektedir. Dolayısıyla

bu oran kredi değerlendirmecilere; özellikle kredi temin ederek finansal yapısından kaynaklanan sıkıntıları çözümlmek isteyen işletmelerin, kredi sonrası faaliyet karı yoluyla elde edeceği “Borç Ödeme Yeteneği” konusunda fikir vermektedir.

$$\text{Net Kar Marjı} = \frac{\text{Dönem Karı}}{\text{Satış Gelirleri}} \quad (2.12)$$

“Net Kar Marjı” oranı; işletmelerin satış gelirlerinden elde edilen karlılık düzeyini göstermektedir.

$$\text{Varlıkların Karlılığı} = \frac{\text{Vergiden Sonraki Kar}}{\text{Toplam Varlıklar}} \quad (2.13)$$

Kredi değerlendirmeciler “Varlıkların Karlılığı” oranını, işletmelerin varlıklarının kar yaratma kapasitesini ölçmekte kullanırlar. Yatırım analizlerinde, işletmelerin durum analizlerinde ve diğer işletmelerle kıyaslamalara başvurulurken bu orana sıklıkla başvurulur.

$$\text{Öz Kaynak Karlılığı} = \frac{\text{Vergiden Sonraki Kar}}{\text{Öz Kaynaklar}} \quad (2.14)$$

“Öz Kaynak Karlılığı” oranı; işletme kaynaklarının ne kadar etkin kullanıldığını göstermektedir. Bu oran; işletme ortaklarının işletmeye koydukları sermaye karşılığında ne kadar kar elde ettiklerini göstermektedir. Bu oranın yüksek olması; işletmenin varlıklarının kullanım etkinliği hakkında fikir vermektedir (Piyasa Rehberi, 2017).

2.5.3. Nakit Akış Analizleri

Nakit akış tablosu, işletmenin belirli bir dönemdeki nakit giriş ve çıkışlarını, işletmenin yatırım ve finansman faaliyetleriyle raporlamak amacıyla kullanılır. İşletmelerin ticari yükümlölüklerini yerine getirme yeteneği elde edeceği nakit yaratma gücüyle doğru orantılıdır.

Nakit analizlerinde, işletmelerin nakit kaynakları ve bu kaynakların kullanım alanları incelenmektedir. Karapınar ve Zaif(2013:276-280)’e göre nakit akım tabloları; işletme, yatırım ve finansman faaliyetleri hakkında araştırma yaparken kullanılan temel kaynaklar arasındadır.

Nakit akım tablolarından yararlanılarak, işletmelerin nakit yaratma kapasitesi de ölçülmeye çalışılır. Yaslıdağ(2016:56-70)'a göre; nakit yaratma kapasitesi, işletmenin borçlarını ödeyebilmesi, üretken kapasitesini yenileyebilmesi, genişletmesi ve düzenli kar payı ödemelerini gerçekleştirebilmesi için gerekli nakit girişinin sağlanabilmesi anlamına gelmektedir.

Karapınar ve Zaif(2013:276-280)'e göre; nakit akım tablosundan yararlanılarak hesaplanan oranlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Toplam Varlıklar,
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Toplam Yabancı Kaynaklar
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Faiz Giderleri
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Satış Hasılatı
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Dönem Net Karı
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Yatırım Harcamaları
- Yatırım Harcamaları / Amortismanlar

“İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Toplam Varlıklar” oranı, işletmenin varlıklarını kullanarak nakit yaratma kapasitesini ortaya koymaktadır. Belirlenen oran ne kadar yüksek olursa, işletme varlıklarının o düzeyde etkin kullanıldığı görüşü ortaya çıkar.

“İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Toplam Yabancı Kaynaklar” oranı, işletmenin bir yıllık faaliyetleri sonucunda oluşan borç ödeme yeteneğini ölçmek için kullanılır. Bir işletmenin borç ödeme kapasitesi kredi değerlendirme sürecinde dikkate alınan kritik bir unsurdur.

Bir işletmenin borç ödeme yeteneğinin ölçülmesi bakımından faiz giderlerini ödeyebilme yeteneğinin ölçülmesi de kredi değerlendirme için belirleyici bir öneme sahiptir. “İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit

Akımları / Faiz Giderleri” oranı, işletmenin faiz giderlerini karşılama yeteneği hakkında fikir vermektedir.

“İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Satış Hasılatı” oranı işletmeye giren satış hasılatına oranla nakit tutarını göstermektedir. İşletmenin amacı bu oranı yüksek tutmaktır.

“İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Dönem Net Karı” oranı “Karın Kalitesi Oranı” olarak da isimlendirilir. Sektörel değişiklikler olabilirse de yaygın görüşe göre oranın 1 ve 1’e yakın olması beklenir. Oranın 1’den yüksek olduğu durumlar kabul edilemez. Bu oran kredi değerlendirmecilere işletmenin karının nakde dönüşüm oranı hakkında fikir vermektedir.

İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Nakit Akımları / Yatırım Harcamaları oranının 1’den büyük olması beklenir. Bunun anlamı; işletmenin serbest nakit akımlarının olduğudur. Bu oran kredi işleminin müşteri firma için gerçekten gerekli olup olmadığı hakkında fikir vermektedir.

Yüksek yatırım harcamaları, kredi değerlendirmecilere işletmenin geleceğine ne ölçüde yatırım yapılmakta olduğu ve yöneticiler ve hissedarların işletmenin geleceğine nasıl baktığı hakkında fikir verir. “Yatırım Harcamaları / Amortismanlar” oranının 1’den büyük olması beklenmektedir. Bu oranın 1’den küçük olması, işletmenin sabit kıymetlerini yenileme eğiliminin düşük olduğu; işletmenin geleceğini görmek konusunda sıkıntı yaşandığı ve bu yüzden beklenen seviyenin altında yatırım yapılmakta olduğu anlamına gelir.

2.5.4. Yatırım Analizi Değerlemesi

Yatırım analizi, işletme ortaklarının işletmeye ortak olmaya devam etme veya etmeme kararı almalarında etkili olan bir analiz yöntemidir. Yatırım analizi değerlendirilmesi “Öz Kaynak Analizi” olarak da adlandırılmaktadır.

Ortaklar için gerekli bir diğer unsur da işletmenin değerini belirlemektir. İşletme değerini belirlerken iki tür analiz kullanılır:

- Temel Analiz
- Teknik Analiz

2.5.4.1. Temel Analiz

Temel analizde muhasebe raporlarından hareketle; işletmenin ekonomik hareketleri, rekabet koşulları, dağıtım kanalları, finansal yapısı ve faaliyet durumu ile ilgili veriler işlenerek karar vericiler için önem arz eden bilgiler elde edilir. Bu analizde tekniğinde; ekonomi analizi, sektör analizi ve işletme analizi olmak üzere üç farklı analiz tekniği bütünlük olarak kullanılmaktadır (Helfert, 1967:163).

Ekonomi analizi; işletmenin içinde bulunduğu işletme içi ve çevresel ekonomik koşulların işletme yöneticileri tarafından değerlendirilmesini gerektirir. Bu sayede, farklı düzeydeki yöneticilerin alacağı kararlara, işletmenin geleceğinin belirlenmesine ve işletmenin gerçeğe uygun değerinin hesaplanmasına yardımcı olacak bilgilere ulaşılır (Karapınar ve Zaif, 2013:290).

Sektör analizi; aynı türden veya ikame özellik taşıyan mal ve hizmetleri üreten veya bunların ticaretini yapan işletmelerin, ekonomik dalgalanmalardan nasıl etkilendiğini inceleyen bir analiz tekniğidir (Karapınar ve Zaif,2013:292).

İşletme analizi ise; işletmenin ekonomi ve sektör analizi yapıldıktan sonra bu analizler ışığında yürütülür. Karapınar ve Zaif (2013:293)'e göre işletme analizi; aşağıda sıralanmış beş aşamadan oluşur:

- İş analizi
- Geçmiş performansların incelenmesi
- Gelecek performansların tahmin edilmesi
- İşletmenin gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi
- Yatırımcıların kararları

2.5.4.2. Teknik Analiz

Teknik analiz; işletmenin bulunduğu piyasa özelliklerine göre menkul kıymetin arz ve talebini tahmin edilmeye çalışıldığı analiz tekniğidir. Bu analiz tekniğinde, işletmenin geçmiş fiyat hareketlerine bakılarak gelecekte hisse senetlerinin takip edeceği yol tahmin edilmeye çalışılır. Başka bir deyişle; geçmiş fiyat hareketlerini oluşturan grafiklerden hareketle gelecekteki fiyat hareketleri öngörülme çalışılmaktadır.

2.6. Kısa Vadeli Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi

Ticari kredi talep eden ticari işletmeler, mevcut varlığını sürdürmek ve nakit ihtiyacını karşılamak için kısa vadeli kredi talebinde bulunmaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda bankalar ve diğer finansal kurular kredi talep eden ticari işletmeleri değerlendirmek amacıyla işletmelerin mevcut ekonomik varlık ve kaynaklarını değerlendirerek kredi miktarını belirlemektedirler.

2.6.1. Kısa Vadeli Ticari Krediler

Ticari bankalar ve diğer finans kuruluşları, ekonomik birimlerin sermaye gereksinimlerini karşılamak amacıyla kısa vadeli krediler vermektedirler. İşletmelerin sermaye gereksinimlerini karşılamak amacıyla verilen krediler, işletmelerin stoklarının ve kredili satışlarının finansmanında kullanılmakta ve işletmelerin iş hacimlerini genişletmelerine olanak sağlamaktadır.

Sermaye gereksinimini karşılamak amacıyla verilen krediler finansal gereksinimlerin özelliklerine göre ayırma tutulur. Bu ayırım sermaye gereksinimini karşılama eğilimine göre kredilerin iki grup halinde değerlendirilmesine neden olmuştur:

- Mevsimlik krediler,
- Büyüme sermayesine yönelik ticari krediler.

Mevsimlik kredi alımının temelinde işletmelerin ekonomik faaliyetlerindeki düzenli değişimler yatmaktadır. Mevsimlik tüketici davranış farklılıkları, teknolojik nedenler, doğal iklim koşulları... vb. nedenlerle işletmelerin finansman ihtiyacı değişmektedir. Bu yüzden işletmeler mevsimlik krediye gereksinim duymaktadırlar.

Diğer taraftan; firmalar için büyüme gelir ve faaliyet odaklı bir konu olmasına rağmen büyüme arayışları finansal kaynak arayışlarını da beraberinde getirir. Zira firmalar büyüdükçe finansal ihtiyaçları artar ve çeşitlenir. Dolayısıyla bu finansal ihtiyaçları karşılamak için alternatif finansman kaynakları bulmak gerekir. Büyüme sermayesine dönük krediler öncelikle büyüme hedefi taşıyan işletmelerin kaynak gereksinimlerine finansal destek sağlama amacı taşıyan kredilerdir.

2.6.2. Kısa Vadeli Kredilerin Üstünlükleri

Ticari kuruluşlar; kredi riski, paranın satın alma gücünün düşme riski, kredi likiditesinin yüksekliği gibi nedenlerle orta ve uzun vadeli kredilerden çok kısa vadeli kredileri tercih edebilmektedir.

Bir finansman kaynağı olarak kısa vadeli krediler, işletmeler için birçok yarar sağlama potansiyeli taşır. Akgüç'e göre; bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Ticari işletme faaliyetlerinin genişlemesi
- Üretim kapasitesinin geliştirilmesi,
- Artan üretimin gerektirdiği hammadde ihtiyacının karşılanması ve ölçek ekonomilerinin gerektirdiği satın alabilme gücünün oluşturulması,
- İşletme ürünleri piyasaya çıkıncaya kadar olan süreçte ortaya çıkabilecek finansal ihtiyaçların karşılanması,
- Tüketici taleplerini karşılayabilecek stok miktarının üretilmesi ve depolama için gereken finansal ihtiyaçların temini,
- Finansal kaldıraçtan yararlanarak öz sermaye verimliliğinin artırılması.

2.6.3. Kısa Vadeli Kredilerin Değerlendirme Süreci

Ticari işletmelerin, kısa vadede karlarını artırması ve borçlarını temin edebilmesi için kaynak oluşturması olağan varlığını koruması, geliştirmesi ve devam ettirebilmesi hayati önem arz etmektedir. Bu açıdan kısa vadeli krediler, ticari kredi müşterileri için önem taşımaktadırlar.

Bankalar, kısa vadeli kredi müşterilerini değerlendirirken işletmelerin mali, siyasi ve ekonomik açıdan birçok yönlerini dikkate almaktadırlar. Ticari kredi müşterilerin ekonomik yapısı analiz edilerek temin edilebilecek kredi tutarı ve kredi taksit miktarları belirlenerek, belirli bir teminat karşılığında kredi temini sağlanır.

2.6.3.1. Ticari Kredi Müşterilerinde Aranacak Nitelikler

Akgüç'e göre; kredi değerlendirmecilerin ticari kredi değerlendirme sürecinde dikkate aldıkları nitel şartlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ticari işletmelerin piyasa deneyimi ve deneyim süresi,
- Ticari işletmenin büyüklüğü,
- Rekabet gücü, pazar payı, piyasa kolundaki belirgin yeri ve etkinliği,
- Piyasadaki talebe uygun mal üretilip üretilmediği,
- Ticari işletmenin kimliği,
- Sahip olunan ticari itibarı ve markaları,
- Tedarikçi çeşitliliği ve güvenilirliği,
- Ticari işletmenin yönetim kadrosunun etkinliği,
- Ödeme gücü,
- Sermaye yapısı,
- Öz sermaye ve kar artış oranları,
- Satışlardaki net artış hızları,
- Kar marjları,
- Piyasa oluşan güvenilirlik imajı,
- Gelecekteki ortaya çıkabilecek tahmini finansman ihtiyaçları,
- Hükümet politikalarından etkilenme derecesi,
- Ticari işletmelerin itibar değeri, olarak belirlenmiş, bankaların ticari kredi taleplerinin değerlendirmesinde öncelikli araştırma konuları olarak belirlenmiştir.

2.6.3.2. Kredi Değerlendirmesinde Basel Yaklaşımı

Basel, merkezi İsviçre olarak belirlenmiş, İngiltere, Fransa, Almanya Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerin merkez bankaları tarafından kurulan uluslar arası düzenleme ve denetleme kuruluşudur. Bu kuruluşun temel amacı, gelişmiş ülkelerdeki bankaların uluslar arası standartlarda çalışabilmesini öngörmektedir. Kredi değerlendirmeye en büyük katkısı ise; uluslar arası bankacılık sektörlerinde ortak kredi risk oranı belirlenmek olmuştur.

2.6.3.2.1. Basel Kavramı ve Basel II Temel Amacı

Gelişmiş ülkelerin bankalarının uluslararası şartlarda çalışmaları öngörmek amacıyla Basel komitesi kurmuşlardır. Basel'in kelime anlamı bankacılık düzenleme ve denetleme komitesidir. Bu komite gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetleme üst düzey yöneticileri tarafından oluşturulmuş bir komitedir.

Basel komitesi ilk kararını 1988 yılında almıştır. Bu karar bankaların ekonomik krizlere dayanıklılığını artırma amacına yönelik olmuştur. Tüm dünyadaki bankaların ortak olarak çalışması için bankaların sermayelerinin riskli aktiflere oranının %8' den az olmaması böylece sermaye yeterliliklerinin oluşturulması sağlanmıştır.

Basel II kararlarından önce yayınlanan Basel I kararları, piyasaların değişkenliği, yeni ürünlerin taşıdığı risklerle beraber bazı bankaların batmasıyla sonuçlandığından 2002 yılında komite Basel II kararlarını çıkartmış, 2007 yılında uygulamaya konulmuştur.

2007'den itibaren AB ülkeleri dahilindeki tüm bankalar, G-10 ülkeleri(ABD hariç) ve G-10 dışında kalan 88 ülkede Türkiye dahil Basel II standartlarına uyum sağlamalıdır.

Basel II temel amacı, bankaların çalışma sistemlerini belirleyerek bankalarda hangi işlemin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini açıklamaktır. Bu sayede bankadan bankaya çalışma sistemi farklılıklarını önlemiş olurlar.

Basel II standartlarının amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Bankaların reel sektörden aldıkları kredileri daha etkin kullanabilmelerinin sağlanması,
- Bankacılık sektörüne sermaye girişinin artırmak ve bu sayede düşen faizler sayesinde finansman maliyetlerinin azaltmak,
- Bankacılık sektöründeki kırılganlıkların azaltılması,
- Bankalardaki risk yönetimi uygulamalarının etkinlik ve verimliliğini artırmak,

- Reel sektörün değişime daha açık hale getirilmesine dönük önlemlerin alınmasını teşvik etmek.

2.7. Orta ve Uzun Vadeli Kredilerin Değerlendirilmesi

Orta ve uzun vadeli kredileri değerlendirilmesinde bankaların ve diğer finansal kuruluşların temel amacı; ticari işletme müşterilerin mevcut varlık ve kaynaklarını tespit ederek, temin edilebilecek kredi miktarını belirleme ve ticari kredi müşterilerinin geri ödeyebilme kabiliyetlerini incelemek olmuştur.

2.7.1. Orta Vadeli Krediler

Kredi vadelerinin çeşitlilik göstermesi; kredilerin özellikleri, kullanım amaçları ve ödeme şekillerin de farklılaşması sonucunu doğurur. Orta vadeli krediler, bir ile on yıl vadeli ve genellikle 5 yıl üzeri vadesi olan krediler olarak değerlendirilir.

Orta vadeli krediler, periyodik olarak hazırlanmış taksitler halinde ödenir. Taksit tutarları ve süreleri ticari işletmelerin borç ödeme kapasiteleri, işletme ihtiyaçları ve gelecek dönem tahminleri dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Ticari işletmeler, orta vadeli kredi kullandıklarında tüm ekonomik varlıklarını teminat olarak gösterebilirler. Ayrıca duran varlıklarını da ipotek göstermekle ilgili de hak ve yükümlülükleri vardır.

Ticari işletmeler orta vadeli kredilere, sermaye yatırımlarını finanse etmek, net işletme sermayelerini iyileştirmek, borç finansmanı sağlamak, duran varlıklarının ekonomik değerlerini artırmak ve amortisman maliyetlerini düşürmek,...vb. nedenlerle ihtiyaç duyarlar.

Bankalar açısından orta vadeli kredilerin bir takım riskler oluşturduğu bilinmektedir. Zira verilen kredilerin vadelerinin genellikle uzun olması ve kredi tutarlarının yüksekliği nedeniyle ödenmeme riski artmakta; banka fonlarının uzun süre bir ticari işletmeye bağlanması riski oluşmakta, kullanılan orta vadeli kredinin geleceğinin belirsizliği nedeniyle kur riski de yükselmektedir.

2.7.2. Uzun Vadeli Krediler

Uzun vadeli krediler, bankaların genellikle beş yıldan veya on yıldan uzun vadeli olarak verdikleri kredilerdir. Uzun vadeli krediler ve orta vadeli krediler taşıdıkları riskler bakımından benzer özellikler taşır. Bu nedenle gerek kredi değerlendiriciler ve gerekse ticari işletmeler bu riskleri dikkate alarak hareket etmek durumundadır.

2.8. Bankacılıkta Uygulanan Kredi Değerleme Modelleri

Bankaların kredi değerlendirme süreçlerinde uyum içinde hareket etmeleri; kredi değerlendirme süreçlerinde şeffaf ve adil süreçlere dayalı karar teknikleri geliştirilmesi amacıyla 20. Yüzyılın sonlarında Basel Komiteleri oluşturulmuştur.

İlk Basel I Komitesi 1988 yılında İsviçre’de gelişmiş ülkeler tarafından kurulmuştur. Ancak Basel I standartları uygulamada beklenen başarıyı elde edememiştir. Piyasa değişkenlikleri, üretilen yeni finansal ürünlerin taşıdığı riskler gibi etkenlerle birleşerek gelişmiş ülkelerdeki bir çok bankanın iflas etmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yüzden 2002’de gelişmiş ülkeler tarafından Basel II standartları geliştirilmiştir. Basel II standartları G-10 ülkeleri tarafından oluşturulmuş; diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri bu komiteye dahil olan ülkeler arasına katılmadığını ilan etmiştir.

Basel II olarak bilinen bankacılık standartları ise 2007 yılının başından itibaren uluslararası piyasalarda uygulanmaya başlamıştır. Türkiye’de 2009 yılından itibaren uygulamaya konulmak istense de; ekonomik krizler nedeniyle uygulama BDDK tarafından ertelenmiştir.

Basel II genel anlamda, bir bankanın alacağı toplam riski, bankanın öz kaynaklarının 12,5 katı ile sınırlandırmaktadır. Asıl amaç; bankalar açısından sermaye yönetimi risklerinin ölçülebilir ve dolayısıyla yönetilebilir hale getirilmesidir. Uygulama sayesinde bankaların; kredi maliyetlerini ve kredi teminatlarını kredi kullananların riskleri doğrultusunda şekillendirmeleri; böylece kredi süreçlerinin sürdürülebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Basel II ölçütlerinin üç temel amacı;

- Bankaların üstlendikleri finansal riskleri doğru bir şekilde ölçmek ve bu riskleri asgari sermaye düzeyleri ile ilişkilendirmek,
- İç ve dış denetim süreçlerini güçlendirmek ve kurumsal hale getirmek,
- Kredi değerlendirme süreçlerinde tarafsız, şeffaf ve uluslararası muhasebe standartlarına uygun bilançolar kullanarak piyasa disiplini sağlamaktır.

Basel II sistemi; bankaların sermaye yeterlilik düzeylerini güçlendirmenin yanı sıra piyasa disiplini sağlamak için çeşitli önlemler alınmasını gerektirmektedir. Zira bu uygulamalar arasında; operasyonel risk ve risk odaklı sermaye yönetimi için strateji, politika, plan, program ve ilkelerin geliştirilmesi, risk odaklı kredi fiyatlandırması ilkeleri, kullanılacak olan kredinin türünden vadesine, teminatlardan firma derecelendirmesine kadar çeşitli ölçütlerin geliştirilmesi,...vb. sayılabilir.

2.8.1. Türkiye’de Basel I Kullanımı

Basel İlkeleri daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bankaların sermaye yeterlilik oranlarını ölçmek ve kredi değerlendirme sürecinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir sistemdir. Türkiye’de Basel I ilkeleri 1989 yılında kabul edilmiş; kademeli geçiş 1992 yılında tamamlanmıştır (Külahi vd., 2013:185-200).

Basel I sisteminin ülkemizde uygulanmaya başlamasından itibaren finansal risk unsurunun belirlenmesi, yöneticilerin ve banka sahiplerinin stratejilerini yeni düzenlemeye uygun hale getirmeleri mümkün hale gelmiştir. Basel I sisteminin Türkiye uygulamasında bazı sorunlar yaşanmıştır. Külahi ve diğerlerine göre (2013:185-200); Basel I’in Türkiye uygulamasında yalnızca dört farklı risk hesaplaması yapılmış; bankaların sermaye yeterlilik oranlarının hesaplanmasında borçlu farklılaştırması yapılamamıştır. Aynı zamanda ikincil piyasa işlemleri ve türev piyasa işlemlerinin öngörülememiş olması da ikinci bir eksiklik olarak ortaya çıkmıştır.

Basel I ölçütleri her ne kadar bankaların sermaye yeterliliklerine küresel piyasaların beklediği katkıyı yapmış gözükse de işletmelerin ve finans kuruluşlarının hızlı değişime ayak uydurmaları kolay olmamıştır. Bu yüzden 2004'te Basel II ölçütleri yayınlanmıştır (Külahi vd., 2013:185-200).

Türkiye'de Basel II ölçütlerine uyum süreci 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile başlamış; 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile devam etmiştir. Halen yürürlükte olan 5411 sayılı kanun, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve yükümlülüklerinin korunmasına ilişkin maddeler içermektedir (Külahi vd., 2013:185-200).

5411 sayılı Bankalar Kanunu; uluslararası finans piyasalarına ilişkin düzenlemeler ve yaşanan finansal gelişmeler doğrultusunda risk yönetimi, iç kontrol, denetim işlemleri, denetim komitesi, sermaye ve likidite yeterliliği ile ilgili maddeler içermektedir.

2.8.2. Türkiye de Basel II Kullanımı

Türkiye'de Basel II sistemine geçiş süreci; uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmelerin etkisiyle 2002 yılından itibaren başlamıştır. BDDK, Basel II sistemine geçiş için kurul yetkilileri ile çeşitli bankaların üst düzey yöneticilerini TBB bünyesinde bir araya getirerek “Basel II Yönlendirme Komitesi” adlı bir komite oluşturmuştur.

Basel II olarak bilinen ilkeler; 2004'te “Uluslararası Sermaye Yeterliliği Ölçümlerinin ve Standartlarının Uyumlaştırılması” ismiyle yayınlanmıştır. Basel II'nin temel amaçları;

- Bankaların yeterli düzeyde sermaye bulundurmaları,
- Sermaye yükümlülüğünün maruz kalınan risklerle paralel hale getirilmesi,
- Bankaların risk yönetimlerini aktif hale getirmeleri olarak sıralanmıştır.

Basel II; bankaları risk yönetimini daha etkin hale getirmeye davet eden bir sistem geliştirilmesini gerektirir. Bankaların taşıdıkları tüm riskleri ve risklerin

yönetilme yöntemlerini, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerini, gerçek risklere uygun yeterli sermaye ilkeleri geliştirilmesini, denetim faaliyetlerinin her bankanın kendi özelliğine göre şekillenmesini gerektirmektedir (BDDK, 2007:6).

Tez çalışmasının bu bölümünde; bahsi geçen uygulamalar çalışmanın sınırlarına uygun bir derinlikle ve üç bölüm halinde incelenecektir:

- Asgari sermaye yükümlülüklerinin sağlanması,
- Denetimsel gözden geçirme ilkelerinin hayata geçirilmesi,
- Piyasa disiplininin sağlanması ve sürdürülebilir kılınması.

2.8.2.1. Asgari Sermaye Yükümlülüğü İlkesi

“Asgari Sermaye Yükümlülüğü” ilkesine göre Basel II sistemini uygulayan bankaların sermayelerinin; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk toplamının en azından %8’ine eşit olması beklenir (BDDK, 2007:11). Bu durum bankaların kredi politikalarını temelden etkilemektedir.

2.8.2.2. Denetimsel Gözden Geçirme

“Denetimsel Gözden Geçirme” ilkesi dört alt prensiple ele alınmıştır. Birinci alt prensipte bankaların kendi risk ve sermaye yeterliliklerini değerlendirmeleri ile ilgili süreçler ele alınmaktadır. Bankalar bu konuyla ilgili olarak; risk yönetim kabiliyetlerini geliştirmek, içsel değerlendirme süreçleri geliştirmek, sermaye hedeflerini belirlemek ve asgari sermaye yükümlülüğüne uymakla mükelleftir (BDDK, 2007:26-42).

Denetim otoritesi sorumlulukları ise; bankaların içsel değerlendirme yeterlilikleri, düzeltici tedbirler, risk kabiliyetlerinin ve değerlendirme süreçlerinin teşvik edilmesi, Sütun I ve Sütun III yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ile ilgili sorumlulukları kapsamaktadır (BDDK, 2007:26-42).

2.9. Basel II Yapısal Blok

Basel II yapısal bloğu; Sütun I, Sütun II ve Sütun III’den oluşmaktadır. Sütun I’de “Sermaye Yeterliliği Şartı” incelenmektedir. Birinci yapısal blokta bankaların sermaye bileşenlerinin yapısı, kredi talep edenlere sunulan kredilerin

riskleri ve bu risklerin azaltılma yöntemleri ile menkulleştirme teknik ve uygulamaları ele alınmıştır (BDDK, 2007:4).

İkinci yapısal sütunda, bankaların sermayelerinin yeterli olmaması durumunda gerekli ve yeterli sermaye desteğinin nasıl sağlanabileceği; bankacılık uygulamalarında faiz riski, yasal risk, stratejik risk, konsantrasyon riski, likidite riskleri,...vb. adlarla anılan ve sayısallaştırılması güç risklerin hesaplanması ile bu risklerle ilgili risk yönetimi teknikleri incelenmektedir (BDDK, 2007:3).

Üçüncü yapısal sütunda ise; bankaların ve diğer finansal kuruluşların sürekli değişen ve güncellenen finansal durumlarının kamuya duyurulması konusu ele alınmıştır (BDDK, 2007:4) Bunun amacı; ortakların, yatırımcıların ve ilgili diğer kuruluşların finansal kararlarını daha etkin biçimde almaları ve bu kuruluşların risklerini sağlıklı bir şekilde yönetebilmeleridir.

Basel II'ye uyumu seçen ülkeler yukarıda bahsi geçen üç sütunun kurallarına uyum sağlamak durumundadırlar. Türkiye'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun yapılan son Basel II uyum çalışması incelendiğinde; birinci yapısal blokta kredi riski ve piyasa riski hesaplanabilmesi için içsel değerlendirme yöntemleri kullanıldığı görülmektedir. Operasyonel risk için ise sermaye yeterliliği hesaplamasının temel gösterge olması gerektiği ileri sürülmüştür (BDDK, 2013:11).

İkinci yapısal blokta, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün %23,1'i ilave sermaye yeterliliği kullanımı uygulamasına geçmeyi planlama aşasında , %53,1'i ilave sermaye oluşturma aşamasında ve %22,7'si de ilave sermaye yeterliliği sağlamış durumdadır (BDDK, 2013:9).

2.10. Basel III İlkeleri

Küresel ekonomik finansal krizlerin önlenmesine katkı sağlamak amacıyla geliştirilen Basel III Ölçütleri; Basel I ve Basel II uygulamalarını güncelleyen ve bu uygulamalara ek olarak uygulanması gereken bir uygulama olarak tasarlanmıştır. Basel III; şu konularla ilgili önlemlerin geliştirilmesi gerektiğini görüşüne dayanmaktadır:

- Ekonomik ve finansal şoklara karşı bankaların dayanıklılığın artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Bankaların kamuya bilgi sağlama yöntemlerinin geliştirilmesi.

Bu amaçlar doğrultusunda bankaların asgari sermaye yeterliliklerinin geliştirilmesi ve buna bağlı oluşacak risklerin azaltılması; içinde bulunulan finansal koşullara uygun sermaye ihtiyacının karşılanması veya sermaye gereksinimlerinin gerektiğinde azaltılabilmesi, asgari likidite oranlarının belirlenmesi, kredi talep eden ticari işletmeye uygun kredi riski hesaplaması konularında ilkeler geliştirilmiştir (BDDK, 2010:9). Yani Basel III bir devrim niteliğinde değil, Basel II nin eksikliklerini tamamlayan bir uygulama olarak tanımlanabilir.

BDDK'nın değerlendirmesi sonucunda; Basel III'ün Türkiye'ye etkisi ve Türk bankacılık sektörünün sermaye yapısı incelendiğinde, öz kaynaklar içerisindeki sermaye niteliğine yönelik kredilerin az olduğu tespit edilmiş; ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılamamış karlar gibi çekirdek sermaye daha yüksek olduğuna karar verilmiştir (BDDK, 2010:11).

2.11. Kredi Değerlendirmede Dikkate Alınan Ölçütler

Bu çalışma kapsamında kredi değerlendirme süreçlerinde kullanılan ölçütlerle ilgili olarak yürütülen derin yazın taramaları sonucunda, söz konusu faktörlerin 6 grupta toplanmakta olduğu; diğer taraftan her bir grubu temsil eden ölçüt ana ölçüt olarak kabul edildiğinde, bu ölçütleri destekleyen alt ölçütlerin varlığı dikkat çekmiştir. Çalışmanın bu bölümünde sözkonusu ana ölçütler ve bu ana ölçütleri belirleyen alt ölçütler incelenmektedir.

Kredi değerlendirme faaliyetlerinin temel amacı, kredi talebinde bulunan firmaların kredi yükümlülüklerini ne ölçüde karşılayabileceklerini; başka bir deyişle geri ödeme yeteneklerini ölçmektir. Bu yetenek firmanın gelirini artırma ve maliyetlerini sınırlandırma yeteneği başta olmak üzere bir dizi ölçüt tarafından şekillenmektedir.

Firmaların kredi geri ödeme yeteneklerini belirlemek için kullanılabilecek temel yöntemlerden biri, gelir yaratma kapasitelerinin analiz edilmesidir. Shim ve Siegel (2007: 438)’e göre gelir yaratma kapasitesi; firmanın belirli bir dönemde elde ettiği gelirlerin, sektörel olarak belirlenen bir “Brüt Gelir Çarpanı” ile çarpılması sonucu elde edilir.

Öte yandan Albrecht ve diğerleri (2016:32)’ne göre gelir yaratma kapasitesi firmaların temel rekabet önceliklerinden biri olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bu kapasiteyi etkileyen faktörlerin işleyiş biçimini anlamak; böylece hangi ürün ve faaliyetlerin firmanın gelir yaratma yeteneğine net katkısı olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Bu durum bu faktörlerin karar vericiler tarafından tahmin edilmesini gerektirir. Buna göre gelir yaratan temel ürün ve hizmetleri ayırtmak; bunlarla birlikte oluşan gelir, maliyet ve giderleri belirlemek; bu faktörlerin toplam gelir içerisindeki paylarının yanı sıra kar marjlarını ortaya koymak, her bir ürün veya hizmetin tek tek ve toplamda nasıl değer yarattığını anlamak, ayrıca mamul yaşam eğrilerini de izleyerek hangi ürün ve hizmetlerin ne tür yatırımlarla desteklenmesi gerektiğinin tahmin etmek gerekir. Bu analiz, firmanın gelir yaratma kapasitesinin, kredi kullanımları hangi alanlara yönlendirildiği takdirde daha fazla artabileceğini gösteren stratejik bir araç niteliğindedir.

Yurdakul ve İç (2004:275)’e göre işletmelerin gelirlerini artırma yetenekleri piyasa ve ülke koşullarından etkilenmekte; piyasa kaynaklı etkenler ise sektörel ve firma kaynaklı etkenler tarafından şekillendirilmektedir. Buna göre firma özelliklerinden kaynaklanan etkenler; “Firmanın Piyasa Payı, Marka Değeri, İhracat Kapasitesi, Diğer Firmalarla İşbirlikleri ve Araştırma-Geliştirme Kapasitesi” olarak sıralanabilirken, faaliyet gösterilen piyasanın firmanın gelir yaratma kapasitesini etkileyen özellikleri de; “Rekabet Yoğunluğu, Sektörel Büyüme Oranları, Ürün Yaşam Eğrileri ve Müşteri Profili” tarafından şekillendirilmektedir.

Büyükçelebi ve Coşkun (2015:1011) ise “Firmaların Yönetim ve Ortaklık Yapıları; Ortakların Tecrübesi, Moralite, Şirketin Geçmişi ve Ortakların Varlıkları” şeklinde sıralanabilecek 4 faktöre ilişkin önceliklerin AHP yaklaşımı ile belirlenebileceğini savunmuştur. Bin (2014:1997) ise “Kredi Kullanan

Firmanın Kredi Riski, Geri Ödeme Yeteneği, Geri Ödeme İsteği, Yatırım Projesi Karlılık Beklentisi ve Proje Potansiyeli” olarak belirlenen 5 faktöre ilişkin önceliklerin kredi veren kuruluş için belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür; bu amaç doğrultusunda AHP modelinin kullanılabileceğini savunmuştur.

İşletmelerin gelir yaratma kapasitesi kadar borç ödeme yeteneklerini belirleyen başka bir alan da maliyet kontrol kapasiteleridir. Yurdakul ve İç (2004:275)’e göre maliyet kontrol kapasitesi özellikle işletme çevresi ve lojistik etkileri bakımından “Tesis Yerleşim Yeri”; üretim verimliliği, üretkenlik seviyeleri, bakım operasyonlarını yapma şekli, teknoloji kullanım düzeyi ve kalite iyileştirme faaliyetleri bakımından “Üretim Birimleri”; örgütsel ve insan kaynakları eksenli etkileri bakımından ise “Yönetmel Etkenler” tarafından şekillendirilmektedir. Sirinvasan ve Kim (1987:15) ise gerek gelir yaratma kapasitesinin ve gerekse maliyet kontrol kapasitesinin “Kredi Kullananın Geçmiş İşletme Performansı, Kredi Kullanan İşletmenin Geçmiş Ödeme Kayıtları, Coğrafi Yerleşimi, İşletme Potansiyeli ve Finansal Gücü” ile ilgili puanlamaların kredi sağlayan finans kuruluşunda görevli kredi değerlendirmeciler tarafından yapılması gerektiğini savunmuştur.

2.11.1. Gelir Yaratma Potansiyeli

Ticari işletmelerin kullandıkları kredileri geri ödeme yeteneklerini ölçmek için kullanılan temel unsurlardan biridir. Gelir yaratma potansiyeli, ticari işletmelerin belirli bir dönemde elde ettikleri gelirlerin sektörel olarak belirlenen bir “Brüt Gelir Çarpanı” ile çarpılması ile bulunur.

Bu faktör; kredi talebinde bulunan ticari işletmenin, piyasadaki rekabet durumu, büyüme potansiyeli, mamul yaşam eğrileri, ihracat potansiyeli, piyasadaki payı, ortaklarıyla ilişkileri, marka imajı, firmanın değeri ve uygulayabildiği yenilikçilik politikaları ile incelenmiştir. Bu faktörlere göre gelir yaratma potansiyeli; kredi talep eden ticari işletmelerin, piyasada bulunan payı, ürün kalitesi, ortaklarının durumu, yapabildiği ihracat miktarı ve büyüme oranı ile açıklanabilmektedir.

2.11.2. Maliyet Kontrol Kapasitesi

Ticari kredi talep eden işletmelerin, yönetici ve ortaklarının ticari sektördeki tecrübeleri ve sorun çözme kabiliyetleri, işletmelerin tedarik ettikleri ürünlerin dağıtım ve lojistik maliyetleri, hammadde ve yarı mamullerinin dövizle oluşturulu oluşturalamadığı, çalışan personellerinin ürün satış potansiyeli, elinde bulunan ürün kapasitelerini etkili kullanıp kullanmadığı, kullanılan ürünlerin üretilen ürüne uygunluğu, tamir ve bakım maliyetleri göz önüne alınarak incelenen faktördür.

2.11.3. Operasyonel Karlılık Düzeyi

Bu faktörde genellikle ticari işletmelerin satışları ve gelirleri incelenmektedir. Ticari işletmelerin net satışlarındaki artış oranı, yapılan satışlardan elde ettikleri kar yüzdeleri, aktifleri toplamının içerisindeki net satışların payı, öz sermayelerinin etkin kullanıp kullanamadıkları ve en önemlisi toplam gelirler içerisinde işletmenin genel faaliyetlerinden kaynaklanan gelirlerin hesaplanabilmesidir. Ticari işletmelerinin bu özelliklerine bakarak kredi değerlendiriciler ticari işletmelerin karlılık düzeyini hesaplayabilmektedirler.

2.11.4. Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği

Kredi değerlendiriciler, ticari işletmelerin sermayesine, borçlarına ve kaynaklarını inceleyerek sermaye yapısını nasıl oluşturduğu ve borç ödeme şekillerinin nasıl olduğu konusunda bilgi sahibi olabilirler.

Bu faktörde; ticari işletmenin sermayesi içerisindeki kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarına, kısa vadeli yabancı kaynaklardaki banka borçlarına, sabit kıymetlerine, net satış miktarlarına, toplam borçlarına ve toplam borçlar içerisindeki döviz cinsinden borçları hakkında bilgi sahibi olabilirler.

2.11.5. Kısa Dönem Likidite

Ticari işletmenin net işletme sermayesi tutarını işletme faaliyetlerini rahat olarak yürütebilecek seviyede olması istenir. Yani ticari işletmelerin dönen varlıklarının her zaman kısa vadeli yabancı kaynaklarda fazla olması beklenir. Ticari işletmelerinin elinde bulunan stoklarla ne kadar satış yaptığı, stokları içerisinde ne kadar kısa vadeli yabancı kaynak bulundurdıkları ve toplam stoklarında

üretebilecekleri ticari ürüne uygun hammadde ve yarı mamul stoklarının bulunduğuna bakılır.

2.11.6. Diğer Faktörler

Çalışmada açıkladığı gibi diğer faktörler; işletmenin faaliyet süresi, piyasadaki statüsü, geçmiş yıllarda kullanılan kredi miktarları ve türleri, kullanacakları krediye karşılık geri ödeme garantisi olarak gösterebilecekleri teminat türleri, ticari işletmeler hakkında diğer kredi değerlendircilerden elde edilecek istihbaratlar ve resmi kuruluşlardan elde edilecek bilgiler dahilinde kredi değerlendirciler tarafından incelenebilmesidir.

Tablo 2.1: Kredi Değerleme Ölçütlerine İlişkin Yazın Taraması

Yazar, Yıl	Yöntem	Ticari Kredi Risk Değerleme Ölçütleri
Alpay, 2010	Yazın Taraması ve TOPSIS Modeline Dayalı Uygulama	Finansal Tablolar Temelli Değerlendirme: Likidite oranları, finansal yapı oranları, faaliyet oranları, karlılık oranları.
		İşletme Varlıklarını Temel Alan Değerlendirme: Alacak tahsil yeteneği, stok değerleri.
		Kredi Puanlama: Kredi talep edenlerin gelir düzeyi, borç geri ödeme yeteneği, eğitim ve iş durumu, mal varlığı, teminatları ve kefilleri.
		İlişkisel: Soyut Ölçütler.
		5 C Modeli: Ödeme kapasitesi, sermaye tutarı, işletmenin makro ve mikroekonomik çevresel faktörleri
		Altman Z Score: İşletme sermayesinin toplam varlıklara oranı, dağıtılmayan kar paylarının toplam varlıklara oranı, faiz ve vergi öncesi karların toplam varlıklara oranı, işletmenin piyasa değerinin pasif toplamına oranı, işletmenin satışları ile varlıklarının oranı.
Bin, 1997	AHP	Nesne temelli riskler, uzun vadeli riskler, yönetsel riskler, sistem çevresinden kaynaklanan riskler.
Yurdakul ve İç, 2004	AHP	Finansal olmayan ölçütler: Firmanın gelir oluşturma kapasitesi, maliyet kontrol kapasitesi ve diğer faktörler.
		Finansal ölçütler ise operasyonel verimlilik ve karlılık, kısa dönem likiditesi, sermaye yapısı ve uzun vadeli ödeme yeteneğidir.
Büyükçebe ve Coşkun, 2015	AHP	Finansal yapı, yönetim ve ortaklık yapıları, sektör durumu, firmaya ilişkin istihbarat verileri
Angelini vd., 2008	Ticari Kredi Risk Değerlendirme Modeli	Likit varlıkların / Toplam Borçlara oranı, Satışlar/Stoklar, Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Satışlar, Sermaye/Aktif Toplamı, Finansal Maliyetler/Toplam Borçlar, Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar, Ticari Alacaklar/Satışlar, İşletmede Yaratılan Katma Değer / Toplam Varlıklar, Kullanılan Kredi Limiti /Bankanın İşletme için Takdir Ettiği Kredi Limiti (Toplam, Kısa Vade, Orta-Uzun Vade için değerlendirme), İşletmenin Ödeme Güçlüğü Çektiği Kredilerin Toplam Krediler içindeki Payı (Adet), İşletmenin Ödeme Güçlüğü Çektiği Kredilerin Toplam Krediler içindeki Payı (Tutar), İşletmenin Aldığı Kredilerin Bankanın Takdir Ettiği Limitleri Aşan Kısım / Bankanın İşletme için Belirlediği Limitler (Kısa, Orta-Uzun Vadeli Analiz)
Altıntaş, 2012	Yazın Taraması	Finans Kuruluşunun Kontrol Edebileceği İçsel Faktörler: Kredi Borçlusuna Özgü Faktörler, Finans Kuruluşuna Özgü Faktörler.
		Politik, Ekonomik ve Siyasi Faktörler, Doğal Faktörler.
Amat vd., 2014	Çok Değişkenli İstatistiksel Modeller (MANOVA, Lineer Diskriminant Analizi, Logit ve Probit Modelleri)	Finansal ve Finansal Olmayan Ölçütlere Dayalı Değerlendirme
İskender, 2014	Literatür İncelemesi	İçsel Kredi Risk Kaynakları: Kredi Borçlusuna Özgü Faktörler, Finans Kuruluşuna Özgü Faktörler, Diğer Faktörler. Dışsal Faktörler: Politik, Ekonomik ve Sosyal Faktörler, Doğal Faktörler, Diğer Faktörler
		Kredi Analizi Kontrol Listesi: Muhasebeleştirme Kalitesi, Gelir Tablosu, Bilanço, Dipnotlar, Devir ve Birleşmeler, Sermayelendirme, Finansal Olmayan Konular.
		Yaygın Olarak Kullanılan Finansal Oranlar: Faaliyet Performansı, Borç Servis Kapasitesi, Finansal Kaldıraç, Likidite, Alacaklar.

Tablo 2.1: Kredi Değerleme Ölçütlerine İlişkin Yazın Taraması (devam ediyor)

Yazar, Yıl	Yöntem	Ticari Kredi Risk Değerleme Ölçütleri
Sirinvasan ve Kim, 1987	AHP, Sınıflandırma Ağacı	Müşteri Geçmişi, Ödeme Kayıtları, Coğrafi Bölge, İş Potansiyeli, Finansal Güçlülük
Sousa vd.,2015	Dynamic Modeling	Kredi Risk Değerlendirmesi
Xu ve Zhang,2008	AHP ve SPA	E Ticaret Özelliklerinin Değerlendirilmesi
Zhang vd., 2016	Dynamic incentive model	Kurumsal Kredi Değerlendirme Sistemi
Myers ve Edward,1963	Literatür İncelemesi	Kredi Değerlendirme Sistemleri

Kredi değerlendirme, 1941’de Durand tarafından iyi ve kötü kredi kişisel hesaplamalarını ticari bankalar, kişisel ticari şirketler, endüstriyel banka şirketleri ve otomobil banka şirketlerinden analiz edilerek uygulanmaya başlanmıştır. Durand bu hesaplamalar için birçok farklı sistem geliştirmiştir. 20 ticari banka ve 9 endüstriyel işletme üzerinde uygulanan bu hesaplamalar sonucunda kredi geri ödenebilirliğin tahminleri gösterilmiştir (Durand, 1941:20).

1949’da Wolbers’da kredi değerliliğini geliştiren basit bir örnek göstermiş, bu örneği güçlü şirketler üzerinde uygulayarak kredi geri ödeyememe riskini yaklaşık %7 oranında azaldığını kanıtlamıştır.

1957’de Myers ve Cordner’de Los Angeles’ta bireysel krediler üzerinde kredi değerliliği hesaplaması çalışması yapmışlardır. Yapılan çalışma sonuçlarına göre; ticari şirketlerin %50 sinin kredi maliyetlerinin %7 oranında azaltıldığı analiz edilmiştir.

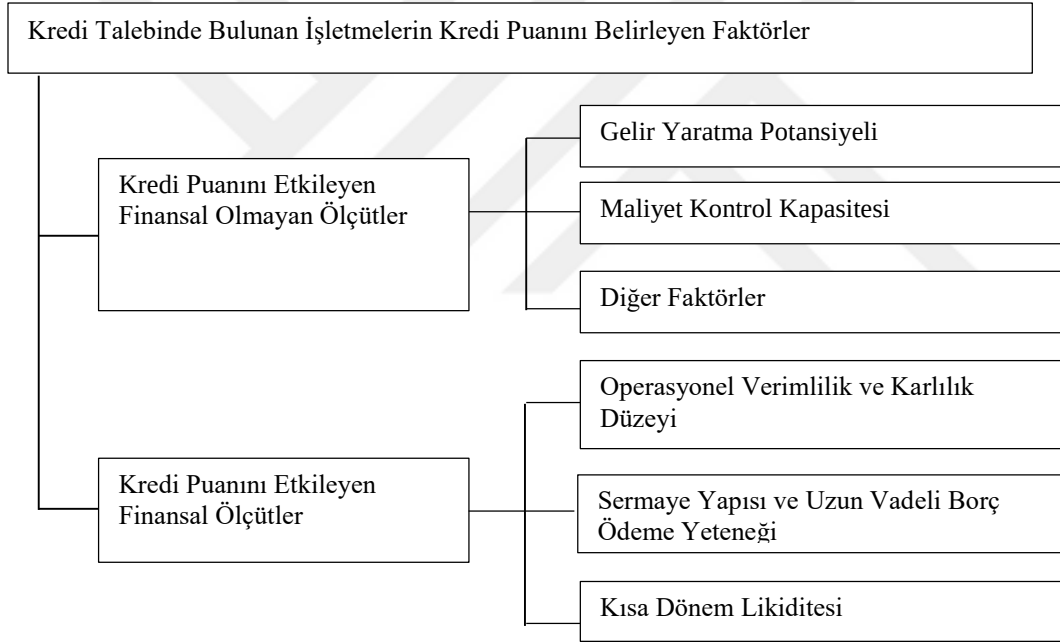
Bu farklı analiz çalışmaları sonucunda sayısal değerlendirme sistemleri oluşturulmuş fakat kredi değerlendirciler tarafından yeterli kredi riski ölçümleri yapılamadığı ve hatalı kredi değerlendirme işlemleri yapıldığı için yaygın olarak kullanılamamıştır (Myers ve Forgy, 1963:799-806).

Sirinvasan ve Kim (2017:60) ise ampirik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan 40 farklı finansal ve ekonomik faktöre dayalı Lineer Diskriminant Analizlerinin yapılmasını önerirken, Yurdakul ve İç (Yurdakul & İç, 2004:274)’e

göre kredi talebinde bulunan firmaların finansal değerlendirme puanları “Operasyonel Verimlilik ve Karlılık, Kısa Dönem Likidite, Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Yeteneği” olarak sıralanabilecek bir dizi faktör tarafından şekillenmektedir.

Yurdakul ve İç (2004:273)’e göre kredi talebinde bulunan üretim işletmelerinin kredi puanını belirleyen faktörler Şekil 1’de gösterilmiştir. Yazında karlılık oranlarını çoğunlukla “Finansal Ölçüler” başlığı altında değerlendiren çalışmalar görülmeye karşın Büyükçelebi ve Coşkun (2015:1010) , Yurdakul ve İç karlılık oranlarını “Operasyonel Verimlilik ve Karlılık” başlığı altında değerlendirmeyi tercih etmiştir.

Şekil 1.1: İşletmelerin Kredi Puanını Etkileyen Faktörler

Kaynak: Yurdakul, Mustafa ve Yusuf Tansel İç (2004); “AHP Approach in the Credit Evaluation of the Manufacturing Firms in Turkey”, *International Journal of Production Economics*, 88(3), 273.

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Kredi Talebinde Bulunan İşletmelerin Gelir Yaratma Potansiyelini” belirlerken dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır:

- Kredi talebinde bulunan işletmenin sektördeki rekabet potansiyeli,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün büyüme potansiyeli,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin mamul yaşam eğrileri,
- Firmanın ihracat potansiyeli,
- Firmanın piyasa payı,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin tedarikçi ilişkileri,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin personel yapısının rekabete uygunluğu,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin lojistikle değer yaratma potansiyeli (hız, esneklik,...vs.),
- Kredi talebinde bulunan işletmenin marka imajı,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin yenilikçilik potansiyeli.

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Kredi Talebinde Bulunan İşletmelerin Maliyet Kontrol Kapasitelerini” belirlerken dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır:

- Kredi talebinde bulunan işletmede, yönetici ve ortakların sektörel deneyimleri ve sorun çözme yetenekleri,
- Kredi talebinde bulunan işletmede tedarik ve dağıtım lojistiği maliyetleri,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin dövizle temin edilen hammadde ve yarı mamullere bağımlılık düzeyi,
- Kredi talebinde bulunan işletmede personel başına satış oranı,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin kapasite kullanım oranları,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin üretim ekipmanlarının kullanıma uygunluğu,
- Kredi talebinde bulunan işletmenin tamir ve bakım maliyetleri.

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Operasyonel Karlılık Düzeylerini” belirlerken

dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır (Yurdakul ve İç; 2004: 274):

- Net Satışlarda Artış Eğilimi,
- Satışların Karlılığı,
- Net Satışlar / Toplam Aktifler,
- Öz Sermaye Karlılığı,
- İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gelirlerin Toplam Gelirler İçindeki Payı.

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Kısa Dönem Likidite” yeterliliğini belirlerken dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır (İskender, 2014:14):

- Cari Oran,
- Stoklar / Net Satışlar,
- Stoklar / Net İşletme Sermayesi,
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Stoklar,
- Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stokları / Toplam Stoklar.

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Yeteneği” yeterliliğini belirlerken dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır:

- Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Sermaye
- Kısa Vadeli Banka Borçları / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
- Sabit Kıymetler / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar + Sermaye
- Net Satışlar / Sermaye
- Döviz Cinsinden Borçlar / Toplam Borçlar

Çalışma kapsamında; Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerin, “Diğer Faktörler” başlığı altında dikkate aldıkları faktörler arasındaki öncelikleri AHP yaklaşımı ile belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki faktörler arasındaki öncelikler araştırılmıştır:

- İşletmenin yaşı
- İşletmenin yasal statüsü
- İşletmenin geçmiş yıllar kredi sicili
- Garanti ve teminatlar
- Sektörden elde edilen diğer istihbarat
- Resmi kurumlardan elde edilen diğer istihbarat

3. BARTIN ŞEHİR MERKEZİNDEKİ BANKALARDA AHP VE TOPSIS MODELLERİNE DAYALI BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda ticari kredi taleplerinin değerlendirilmesi amacıyla kredi değerlendirme sürecinde dikkate alınan öncelikleri ortaya koymaktır. Ticari kredi değerlendirme işlemleri gerek kredi süreçlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak, gerek işletmelerin finansman ihtiyaçlarına doğru teşhisleri koymak ve gerekse işletmelerin performans yönetim süreçlerine katkı sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Finansal yönetim modern işletme dünyasında stratejik bir araç niteliğindedir. Bu çalışma ile firmaların büyümek, faaliyetlerini sürdürmek ve uzun vadeli sürdürülebilir bir ekonomiye katkı sağlamak için ihtiyaç duydukları finansman kaynakları olan ticari kredilere yoğunlaşmıştır.

Ticari kredi değerlendirme ölçütleri ve bu ölçütlere dayalı önceliklerin tartışılması; bir yandan finansal gereksinimlerini olabildiğince düşük finansman maliyetleri ile karşılamak isteyen firmalar için öncelikli alanları ortaya koymak, diğer yandan işletme yöneticilerinin finansal kararlarına rehberlik edecek bilgiler elde edilmesini sağlamak açısından önemlidir.

3.1. Araştırmanın Kapsamı, Evreni ve Örneklem

Araştırma Bartın İli şehir merkezinde görev yapan 15 kredi değerlendirmeciden elde edilen bilgilere dayalı olarak yürütülmüştür. Ayrıca araştırmada bölge banka müşteri portföyünün önemli bir kısmını oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere verilen uzun vadeli ticari kredilere yoğunlaşmıştır.

Araştırmada örneklem çerçevesi olarak bölge bankaları seçilmiş ve dolayısıyla Bartın İli şehir merkezinde çalışmakta olan 15 kredi değerlendirmeciden oluşan örneklem üzerinden veri toplanmıştır. Çalışılan işin doğası gereği kredi değerlendirmecilerin birbirleriyle sürekli müzakere halinde olmaları ve şubelerin uzun, orta, kısa vadeli finansal projeksiyonlarına uygun karar stratejileri geliştirmek için ekip çalışmaları yapılması nedeniyle örnekleme dahil edilen karar vericilerden elde edilen veriler farklı karar vericilere farklı

zamanlarda sunulmuştur. Grupları temsil eden görüşlerin alınması için grup çalışmaları ve müzakereler yürütülmüştür. Dolayısıyla elde edilen verilerle ilgili olarak, anlık ve bireysel değerlendirmelerden kaçınılmış; gerek zaman açısından ve gerekse kredi değerlendirmeciler açısından veri toplama süreci geniş bir tabana yayılmıştır.

Araştırma Evreni Bartın İlinde görev yapan tüm kredi değerlendirmeciler olmakla birlikte araştırmanın teorik evreni Batı Karadeniz Bölgesindeki ticari bankalarda görev yapan tüm kredi değerlendirmecileridir. Diğer taraftan coğrafi, kültürel ve ekonomik koşulların benzerliği nedeniyle çalışmadan elde edilen bilgilerin genellenebilirliğinin söz konusu coğrafi bölge ile sınırlı olması beklenmektedir. Bununla birlikte gelecek çalışmalarda; Türkiye çapında yürütülecek analizlerle genellenebilirliği daha yüksek bilgilerin elde edilebilmesi için daha geniş bir örneklem çerçevesi kullanılması planlanmaktadır.

3.2. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri

Analitik Hiyerarşi Süreci'nin, son yıllarda, karar verme problemlerinin çözümüne yönelik süreç ve modeller geliştiren benzer programlardan bir takım üstünlükleri bakımından ayrıştığı, çok farklı alanlardaki karar probleminin çözümünde dikkate alındığı gözlenmektedir. Örneğin Üstün ve Demirtaş (2004); uluslar arası ilişkiler, Yetiz vd., (2009); kimyasal reaksiyonlar, Balaban ve Balcı (2010); katı atık bertaraf sistemi seçeneklerinin değerlendirilmesi, Ersöz, Kabak ve Yılmaz (2011); ders seçimi gibi birçok farklı alanda AHS'nin kullanımına örnek teşkil edecek çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bunun yanında AHS benimsenerek yapılan çalışmalar bağlamında, Demirtaş ve Üstün (2004) ile Dağdeviren vd., (2005 ve 2006); en iyi tedarikçi ve uygun sipariş miktarlarının belirlenmesi, Usta ve Perçin (2007); firmaların kuruluş yeri kararı, Ecer ve Dündar (2009); marka seçimi, Ecer, Açıkgöz ve Yaman (2009); uygun işletme seçimi, Alptekin (2010); pazar payı tahmini, Görener (2011); alternatif ERP yazılımlarının değerlendirilmesi, Özden (2011); uygun üretim sisteminin belirlenmesi, Akgerman ve Topçu (2011); ürün geliştirme stratejilerinin oluşturulması, Karamahmutoğlu (2010); firmaların performans sıralamaları ve İlter (2006), bankaların kredi değerlendirme süreci gibi çeşitli alanlarda uygulamalı çalışmalar yaparak, işletmecilik alanındaki AHS kullanımına dikkat çekici katkılar sunmuşlardır.

İşletmecilik alanında yapılan çalışmalar arasında İlter'in (2006) bankalarda kredi değerlendirme sistemini referans aldığı çalışması, AHS'yi kredi değerlendirme sürecinde kullanan ilk çalışmalardan biri olması ve bizim çalışmamızın uygulama kısmıyla birçok ortak yön barındırması bakımından ayrıca dikkate değer bir çalışmadır. İlter, çalışmasında değişik sektörlerde faaliyet gösteren firmaların kredi analizinde kullanılmak üzere 8 ana kriter ile 27 alt kriter belirlemiş ve belirlenen kriterler bağlamında uygulanan AHS aracılığıyla, firmaların kredilendirilmesi sürecinde ağırlıklı olarak gözetilen faktörlerin nakit dönüş süresi, cari oran, likidite oranı, sektörün durumu, firmanın sektördeki durumu ve satışların karlılığı olduğunu tespit etmiştir. Aynı çalışmada, örneklem bazında, AHS yöntemiyle belirlenen kriterlerin kullanıldığı bir kredi skor aralığı da belirlenmiştir.

Gerek İlter'in gerekse bizim çalışmamızın, AHS'nin kredi değerlendirme sürecinde kullanılması bakımından ortak bir tarafı olmakla birlikte, bizim çalışmamızın, AHS'nin bir mali kuruluşun bir ticari firmanın kredi talebini değerlendirmesi sürecinde kullanılması yerine, bir firmanın başka bir firmayla belirli bir kredi limiti bazında çalışıp çalışmama kararında kullanılabilirliğinin tartışılması açısından farklılaştığı belirtilmelidir.

Bu çalışmada ticari kredi değerliliği ile ilgili öncelikleri belirlemek amacıyla Analitik Hiyerarşi Yöntemi ve TOPSIS Modeli kullanılmıştır. Buna göre Bartın İli şehir merkezindeki ticari kredi yöneticilerinden, bu ölçütlerin karşılıklı önem düzeylerini ikili kıyaslamalar yoluyla belirlemeleri istenmiştir.¹

Analitik Hiyerarşi Süreci ile öncelikle ana faktörlerin ağırlıkları ve daha sonra ana faktörleri belirleyen alt faktörlerin ağırlıkları hesaplanmıştır. Böylelikle ana faktörlerin ortalama ağırlıklarının yanında alt faktörlerin ana faktör üzerindeki etkileri de ayrıca hesaplanmıştır.

Analitik Hiyerarşi Süreci ile ana faktör ve alt faktör ağırlıklarının hesaplanmasının ardından farklı ana faktör ve alt faktör puanlarına sahip hipotetik işletmeler üzerinden TOPSIS Modeline dayalı bir örnek olay incelemesi

¹ Bankacılara sunulan karşılaştırma önceliklerini içeren anket formları çalışmanın sonunda bulunan "Ekler" kısmında sunulmuştur.

yapılmıştır. Bu analizin amacı, farklı ölçütler bazında farklı özelliklere sahip işletmeler arasındaki kredi değerliliği farklılaşmalarını göstermektir.

3.1.1. Analitik Hiyerarşi Süreci

Analitik Hiyerarşi Süreci 1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren Wharton School of Business’da Thomas L. Saaty tarafından, karmaşık çok ölçütlü karar problemlerinin çözümü için geliştirilmiştir. AHS, tüm ölçütlerle ilgili göreceli önem derecelerinin belirlenmesinde karar vericinin görüşlerine ihtiyaç duyan bir tekniktir. Karar vericiler ölçütleri ve alt ölçütleri Saaty’nin 1-9 ölçeği kullanılarak hazırlanmış anketleri doldurarak karşılaştırırlar. Tüm ölçütler değerlendirildikten sonra karar alternatiflerinin öncelik sırası elde edilir (Önder ve Önder, 2015:21).

Analitik Hiyerarşi sürecinin temel amacı; karar vericinin tüm ölçütleri yakalayan en iyi alternatifi seçmesi için gerekli bilgi düzeyini artırmaktır. AHS tekniği kullanılırken ölçütler ikili olarak karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırmada sıklıkla Saaty’nin 1-9 ölçeği kullanılmaktadır.

Tablo 3.1: AHS İkili Kıyaslamalarında Kullanılan Önem Dereceleri Tablosu

ÖNEM DERECESESİ	TANIM	AÇIKLAMA
1	Eşit Derecede Önemli	Her iki faktör aynı öneme sahiptir.
3	Orta Derecede Önemli	Tecrübe ve yargılara göre bir faktör diğerine göre biraz daha önemlidir.
5	Kuvvetli Derecede Önemli	Bir faktör diğerinden kuvvetle daha önemlidir.
7	Çok Kuvvetli Derecede Önemli	Bir faktör diğerine göre yüksek derecede kuvvetle daha önemlidir.
9	Mutlak Derecede Önemli	Faktörlerden biri diğerine göre çok yüksek derecede önemlidir.
2,4,6,8	Ara Değerleri Temsil Etmektedir	İki faktör arasındaki tercihte yukarıdaki açıklamalarda bulunan derecelerin ara değerleridir.
Karşılıklı Değerler	i,j ile karşılaştırılırken “x” gibi bir değer atanmış ise; j, i ile karşılaştırılırken atanacak değer “1/x” olacaktır.	

Kaynak: Yıldırım ve Önder (2015); Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Dora Yayınevi, s.23.

3.1.2. Analitik Hiyerarşi Yönetiminin Çözüm Adımları

AHS sürecinde ilk adım karar verme probleminin tanımlanmasıdır. Karar verme probleminin tanımlanması, iki aşamadan oluşur. Birinci aşamada karar noktaları saptanır. Bu aşamada kararın kaç sonuç üzerinden değerlendirileceği belirlenir. İkinci aşamada ise karar noktalarını etkileyen faktörler saptanır. Özellikle sonucu etkileyecek faktörlerin sayısının doğru belirlenmesi ve her bir

faktörün detaylı tanımlarının yapılması, ikili karşılaştırmaların tutarlı ve mantıklı yapılabilmesi açısından önemlidir.

AHS sürecinin ikinci aşamasında, faktörler arası karşılaştırma matrisleri oluşturulur. Faktörler arası karşılaştırma matrisi, $n \times n$ boyutlu bir kare matristir. Bu matrisin köşegeni üzerindeki matris bileşenleri 1 değerini alır. Karşılaştırma matrisinin üzerindeki değerler birbirlerine eşit olduğunda “1” değerini alır. Çünkü bu durumda ilgili matris kendisi ile karşılaştırılmaktadır. Faktörlerin karşılaştırılması, birbirlerine göre sahip oldukları önem değerlerine göre birebir ve karşılıklı yapılır. Faktörlerin birebir karşılaştırılmasının yapılması Tablo 1’deki karşılaştırmada kullanılan önem derecelerine göre yapılmaktadır.

Karşılaştırmalar, karşılaştırma matrisinin tüm değerleri “1” olan köşegenin üstünde kalan değerler için yapılır. Köşegenin altında kalan bileşenler için aşağıdaki formül kullanılır:

$$a_{ji} = \frac{1}{a_{ij}} \quad (3.1)$$

Yukarıda verilen formül dikkate alınırsa karşılaştırma matrisinin birinci satır üçüncü sütun bileşeni i için 1 ve j için 3 değerini alıyorsa, karşılaştırma matrisinin üçüncü satır birinci sütun bileşeni $1/3$ değerini alacaktır.

AHS sürecinin üçüncü aşamasında, faktörlerin önem düzeylerine ilişkin yüzdelik değerlerin elde edilmesi gerekir. Bu nedenle, yüzdelik önem dağılımlarını belirlemek için, karşılaştırma matrislerini oluşturan sütun vektörlerinden yararlanılır. N adet ve n bileşenli bir B sütun vektörü aşağıdaki gibi oluşturulabilir:

$$B_i = \begin{bmatrix} b_{11} \\ b_{21} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ b_{n1} \end{bmatrix} \quad (3.2)$$

B sütunu hesaplamasında aşağıdaki formülden yararlanılır;

$$b_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}} \quad (3.3)$$

Örneğin değerlendirme faktörlerinin birbirleriyle karşılaştırılmalarını gösteren A karşılaştırma matrisi aşağıdaki gibi tanımlanmışsa ve B_1 vektörü hesaplanmak isteniyorsa;

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 1/3 & 5 \\ 3 & 1 & 4 \\ 1/5 & 1/4 & 1 \end{bmatrix} \quad (3.4)$$

Bu durumda B_1 vektörünün b_1 elemanı, $b_1 = \frac{1}{1+3+0,2}$ olarak hesaplanacaktır. Benzer şekilde B_1 vektörünün diğer elemanları hesaplandığında, vektör aşağıdaki gibi elde edilebilir ve sütun vektörünün bileşenleri toplandığında toplamın 1 olduğu görülebilir.

$$B_1 = \begin{bmatrix} 0,238 \\ 0,714 \\ 0,048 \end{bmatrix} \quad (3.5)$$

Yukarıda anlatılan adımlar diğer değerlendirme faktörleri için de tekrarlandığında faktör sayısı kadar B sütun vektörü elde edilecektir. “n” adet B sütun vektörü, bir matris formatında bir araya getirildiğinde ise aşağıda gösterilen C matrisi oluşturulur.

$$C = \begin{bmatrix} c_{11} & c_{12} & \dots & c_{1n} \\ c_{21} & c_{22} & \dots & c_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ c_{n1} & c_{n2} & \dots & c_{nn} \end{bmatrix} \quad (3.6)$$

Yukarıdaki örnek göz önüne alındığında C matrisi aşağıdaki gibi oluşur.

$$C = \begin{bmatrix} 0,238 & 0,210 & 0,500 \\ 0,714 & 0,632 & 0,400 \\ 0,048 & 0,158 & 0,100 \end{bmatrix} \quad (3.7)$$

C matrisinden yararlanarak, faktörlerin birbirlerine göre önem değerlerini gösteren yüzde önem dağılımları elde edilebilir. Bunun için aşağıdaki formülde gösterildiği gibi C matrisini oluşturan satır bileşenlerinin aritmetik ortalaması alınır ve “Öncelik Vektörü” olarak adlandırılan W sütun vektörü elde edilir.

$$w_i = \frac{\sum_{j=1}^n c_{ij}}{n} \quad (3.8)$$

W vektörü aşağıda gösterilmiştir:

$$W = \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ w_n \end{bmatrix} \quad (3.9)$$

Yukarıdaki örnek çözüldüğünde öncelik vektörünün elemanları aşağıdaki gibi hesaplanabilir. Bu durumda her üç faktör birlikte değerlendirildiğinde yaklaşık değerlerle, birinci faktör % 32, ikinci faktör % 58 ve üçüncü faktör % 10 öneme sahip olacaktır.

$$W = \begin{bmatrix} \frac{0,238+0,210+0,500}{3} \\ \frac{0,714+0,632+0,400}{3} \\ \frac{0,048+0,1580+0,100}{3} \end{bmatrix} \cong \begin{bmatrix} 0,32 \\ 0,58 \\ 0,10 \end{bmatrix} \quad (3.10)$$

AHS sürecinin dördüncü aşamasında, faktör kıyaslamalarındaki tutarlılık ölçümleri yapılmaktadır. AHS kendi içinde tutarlı bir sistematığe sahip olmakla birlikte, sonuçların gerçekçiliği doğal olarak karar vericinin faktörler arasında yaptığı bire bir karşılaştırmadaki tutarlılığa bağlı olacaktır. AHS bu karşılaştırmalardaki tutarlılığın ölçülebilmesi için bir süreç önermektedir.

“CR” kısaltması ile de ifade edilen “Tutarlılık Oranı” ile, bulunan öncelik vektörünün ve dolayısıyla faktörler arasında yapılan birebir karşılaştırmaların tutarlılığın test edilmesi gerekir. AHP, CR hesaplamasının özünü, faktör sayısı ile

Temel Değer adı verilen (λ) bir katsayının karşılaştırılmasına dayandırmaktadır. λ 'nın hesaplanması için öncelikle A karşılaştırma matrisi ile W öncelik vektörünün matris çarpımından D sütun vektörü elde edilir.

$$D = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ w_n \end{bmatrix} \quad (3.11)$$

Yukarıdaki formülde de tanımlandığı üzere; bulunan D sütun vektörü ile W sütun vektörünün karşılıklı elemanlarının bölümünden her bir değerlendirme faktörüne ilişkin temel değer (E) elde edilir. Bu değerlerin aritmetik ortalaması “(3.2)”de de görüleceği üzere karşılaştırmaya ilişkin temel değeri (λ) verir.

$$E_i = \frac{d_i}{w_i} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.12)$$

$$\lambda = \frac{\sum_{i=1}^n E_i}{n} \quad (3.13)$$

λ değeri hesaplandıktan sonra “Tutarlılık Göstergesi” olarak ifade edilen “CI”, değeri aşağıdaki formülden yararlanarak hesaplanabilir:

$$CI = \frac{\lambda - n}{n - 1} \quad (3.14)$$

Son aşamada ise CI, Random Gösterge “RI” olarak adlandırılan ve Tablo 2.2’ de gösterilen standart düzeltme değerine bölünerek “CR” değeri elde edilir.

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (3.15)$$

Tablo 3.2’ den faktör sayısına karşılık gelen değer seçilir. Örneğin 3 faktörlü bir karşılaştırmada kullanılacak RI değeri Tablo 3.2’ den 0.58 olacaktır.

Tablo 3.2: RI Değerleri Tablosu

N	RI	N	RI
1	0	8	1,41
2	0	9	1,45
3	0,58	10	1,49
4	0,90	11	1,51
5	1,12	12	1,48
6	1,24	13	1,56

Kaynak: Yıldırım ve Önder (2015); Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Dora Yayıncılık, s.26.

Hesaplanan CR değerinin 0.10 dan küçük olması karar vericinin yaptığı karşılaştırmaların tutarlı olduğunu gösterir. CR değerinin 0.10’ dan büyük olması ya AHP’ deki bir hesaplama hatasını ya da karar vericinin karşılaştırmalarındaki tutarsızlığını gösterir.

AHS sürecinin beşinci aşamasında, yukarıda, her bir faktör açısından karar noktalarının yüzdelik önem dağılımları belirlenir. Başka bir deyişle, bire bir karşılaştırmalar ve matris işlemleri faktör sayısı kadar tekrarlanır. Ancak bu işlemde her bir faktör için karar noktalarında kullanılacak “G” karşılaştırma matrislerinin boyutu “m x m” olacaktır. Her bir karşılaştırma işleminden sonra “m x 1” boyutlu ve değerlendirilen faktörün karar noktalarına göre yüzde dağılımlarını gösteren S sütun vektörleri elde edilir. Bu sütun vektörleri aşağıda tanımlanmıştır:

$$S_i = \begin{bmatrix} s_{11} \\ s_{21} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ s_{m1} \end{bmatrix} \quad (3.16)$$

AHS sürecinin altıncı işlem adımında karar noktalarındaki sonuç dağılımı bulunmaktadır. Bu aşamada, “n” adet “m x 1” boyutlu S sütun vektöründen meydana gelen ve “m x n” boyutlu bir “K” karar matrisi elde edilir. Karar matrisinin görünümü aşağıdaki gibidir:

$$K = \begin{bmatrix} s_{11} & s_{12} & \dots & s_{1n} \\ s_{21} & s_{22} & \dots & s_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ s_{m1} & s_{m2} & \dots & s_{mn} \end{bmatrix} \quad (3.17)$$

Sonuç olarak karar matrisi “W” sütun vektörü² başka bir deyişle öncelik vektörü ile aşağıdaki gibi çarpıldığında ise “m” elemanlı “L” sütun vektörü elde edilir. L sütun vektörü karar noktalarının yüzde dağılımını verir. Diğer bir deyişle vektörün elemanlarının toplamı 1 olmak durumundadır. Bu dağılım aynı zamanda karar noktalarının önem sırasını da göstermektedir.

$$L = \begin{bmatrix} s_{11} & s_{12} & \dots & s_{1n} \\ s_{21} & s_{22} & \dots & s_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ s_{m1} & s_{m2} & \dots & s_{mn} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ w_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} l_{11} \\ l_{21} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ l_{m1} \end{bmatrix} \quad (3.18)$$

Karar verici için bu değerlerin anlamı ilgili değişkenlerin önem düzeylerinin ve dolayısıyla önem sıralamasının elde edilmiş olmasıdır.

3.1.3. TOPSIS yöntemi

TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yöntemi 1981 yılında Hwang ve Yoon tarafından geliştirilmiş bir çok ölçütlü karar verme tekniğidir. Bu yöntem, alternatiflerin pozitif ideal çözüme yakınlıklarını dikkate alarak sıralamakta ve karar vericilere bir çözüm önerisi sunmaktadır. TOPSIS yöntemi ile karar verirken seçilen bir alternatifin ideal çözüme yakın olması, negatif çözüme uzak olması beklenir.

TOPSIS modelinin birinci aşamasında karar matrisi elde edilir. Söz konusu karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları,

² Yazında; burada bahsi geçen “Sütun Vektörü” kavramı yerine “Öncelik Vektörü” kavramının da sıkça kullanıldığı görülebilir.

sütunlarında ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır.

TOPSIS modelinin ikinci aşamasında karar matrisleri standardize edilir. Bu işlem kapsamında, karar matrisi oluşturulduktan sonra karar matrisindeki ölçütlere ait değerlerin kareleri toplamının karekökü alınarak matris standartlaştırılır. Standart karar matrisinin her bir elemanı r_{ij} şu şekilde hesaplanır.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad (3.20)$$

TOPSIS modelinin üçüncü aşamasında ise standart karar matrisi oluşturulur. Bu amaç doğrultusunda öncelikle amaca göre kriterlerin ağırlık değerleri; başka bir deyişle " w_{ij} " değerleri belirlenir. Standardize edilmiş karar matrisinin elemanları kriterlere verilen önem düzeylerine göre ağırlıklandırılır. Standardize edilmiş karar matrisinin her bir sütunundaki elemanlar, ilgili ağırlık değerleriyle çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. Bu işlem aşağıdaki şekilde görülebileceği şekilde formüle edilebilir:

$$x_{ij} = w_i \cdot r_{ij} \quad i = 1, \dots, n ; j = 1, \dots, k \quad (3.21)$$

Tablo 3.3: TOPSIS analizinde 10 puan ölçeği

Kriter Değerlendirme	Rakamsal Değer
En Önemsiz	0
Çok Önemsiz	1
Önemsiz	3
Ortalama	5
Önemli	7
Çok Önemli	9
En Önemli	10

Kaynak: Yıldırım ve Önder (2015); Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Dora Yayıncılık, s.26.

Pozitif-İdeal ve Negatif-İdeal çözümler oluşturulur. Pozitif-ideal çözüm ağırlıklı standardize edilmiş karar matrisinin en iyi değerlerinden oluşurken, negatif-ideal çözüm en kötü, başka bir deyişle ideal çözüme en uzak değerlerden oluşturulmaktadır. Pozitif-ideal çözüm S^* ve negatif-ideal çözüm TOPSIS modeli dördüncü çözüm aşamasında S^- ile gösterildiğinde, ağırlıklandırılmış standardize karar matrisin her bir sütunundaki maximum ve minimum değerler tespit edilir.

$$S^* = (X_1^*, X_2^*, \dots, X_k^*) \quad \text{maximum değerler}$$

$$S^- = (X_1^-, X_2^-, \dots, X_k^-) \quad \text{minimum değerler}$$

TOPSIS modeli dördüncü çözüm aşamasında ayırım ölçütleri hesaplanır. Bu aşamada, alternatifler arasındaki mesafe ölçülmektedir. Alternatiflerin pozitif ideal çözümden uzaklık S_i^* , negatif ideal çözüme uzaklık S_i^- olarak gösterilirse; maksimum pozitif ideal noktaya uzaklık aşağıdaki formülle hesaplanır;

$$S_i^* = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^*)^2} \quad i=1,2,3,\dots,m \quad (3.22)$$

Minimum pozitif-ideal noktaya uzaklık;

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i=1,2,3,\dots,m \quad (3.23)$$

TOPSIS Modeli altıncı aşamasında ise; her bir alternatif için ideal çözüme göreceli yakınlıkların hesaplanması gerekir. Her bir alternatifin göreceli sıralaması ve puanı aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanır:

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^* + S_i^-}; \quad 0 \leq C_i^* \leq 1 \quad (3.24)$$

TOPSIS modelinin son aşaması olan yedinci aşamada ise bir önceki aşamada bulunmuş alternatifler pozitif ideal çözüme göreceli yakınlık değerleri olan " C_i^* " değerleri bazında sıralanır. İdeal alternatif C_i^* değeri en yüksek olanıdır.

Araştırmada kapsamında incelenen ana faktörler “Gelir Yaratma Potansiyeli, Maliyet Kontrol Kapasitesi, Operasyonel Karlılık Düzeyi, Kısa Dönem Likidite, Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği, Diğer Faktörler” olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında önce AHS tekniği ile ana faktörlerin birbirleri arasındaki öncelik sıralaması elde edilmiş; daha sonra öncelik skorlarına dayalı olarak ana faktörleri oluşturan alt faktörlerin önceliklendirmesi yapılmıştır.

Analizin ikinci aşamasında ise ana faktör ve alt faktörler bazında farklı özelliklere sahip firmalar üzerinden hipotetik bir örnek olay incelemesi yapılmıştır. TOPSIS Modeli ile yürütülen bu örnek olay incelemesinde, farklı faktör ve alt faktör puanına sahip 5 farklı işletmenin kredi değerliliklerinin

araştırma kapsamında elde edilen öncelikler bazında nasıl farklılaşabileceği incelenmiştir.

3.2. Kredi Değerlendirme Ölçütlerinin AHP Tekniği ile İncelenmesi

Bu çalışmada kredi değerlendirme ölçütleri için karar vericilerin davranış eğilimlerini yansıtan hiyerarşik bir karar modeli elde etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kredi değerlendirme ölçütleri “Ana Faktörler” ve onları oluşturan “Alt Faktörler” olmak üzere iki hiyerarşik grup altında incelenmiş; yapılan yazın taramasından elde edilen ana faktörlerin sayısı “6” iken; alt faktörlerin dağılımı ise aşağıdaki gibi olmuştur:

- Gelir Yaratma Potansiyeli için 10 alt faktör,
- Maliyet Kontrol Kapasitesi için 7 alt faktör,
- Operasyonel Karılık Düzeyi için 5 alt faktör,
- Kısa Dönem Likidite için 5 alt faktör,
- Sermaye Yapısı ve Uzun Vadeli Borç Ödeme Yeteneği için 5 alt faktör,
- Diğer Faktörler başlığı altında incelenen 5 faktör.

Yukarıdaki ana faktörler ve alt faktörler için 7 ayrı soru formu oluşturulmuş; çalışmanın “Ekler” kısmında bir örneğigörülebiyecek bu soru formları ile kredi değereendirmecilere 114 adet ikili kıyaslama sorusu yönetilmiştir.

3.3.1. Ana Faktörlerin AHP ile Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Bartın ili şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürütülen kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan ana ölçütlerin öncelik sıralaması Tablo 3.4’te gösterilmiştir. Ağırlıklar 4 ayrı değerlendirme formunun analizi sonucu ortaya çıkan ağırlıkların aritmetik ortalaması alınarak elde edilmiştir.

Tablo 3.4’te görülebilecek bir diğer önemli nokta da “Tutarlılık İndeksi” değerlerinin 4 ayrı değerlendirme form seti için de 0,1’in altında olduğudur.

Ana faktörlerle ilgili ağırlıkların aritmetik ortalaması alınarak elde edilen değerlere göre; kredi değereendirmecilerin ana faktörler içerisinde kredi talep

edenlerde dikkate aldıkları en öncelikli ölçüt “Maliyet Kontrol Kapasitesi” olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.4: Ana Ölçütlerle İlgili Ağırlık Ortalamaları

Kredi Değerliliğini Belirlemek için Kullanılan Ana Ölçütler	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Gelir Yaratma Potansiyeli	0,16725	0,057	0,059	-	0,059
Maliyet Kontrol Kapasitesi	0,2385				
Operasyonel Karlılık Düzeyleri	0,16475				
Kısa Dönem Likidite	0,18225				
Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği	0,1405				
Diğer Faktörler	0,10575				

3.3.2. Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörlerinin AHP ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan “Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörleri” ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Gelir yaratma potansiyelini oluşturan alt faktörlerin analizi sonucunda kredi değerlendirmecilerin görüşlerine göre en fazla öncelik arz eden alt faktörün “Ticari İşletmenin Marka İmajı” olduğu görülmüştür.

Tablo 3.5: Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörlerinin AHS ile Analizi

Gelir Yaratma Potansiyeli İçin Kullanılan Alt Faktörler	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Kredi talebinde bulunan işletmenin sektördeki rekabet potansiyeli	0,1170	0,0850	0,0970	0,0300	0,0670
Faaliyet gösterilen sektörün büyüme potansiyeli	0,1145				
İşletmenin mamul yaşam eğrileri	0,0665				
İşletmenin ihracat potansiyeli	0,1155				
İşletmenin piyasa payı	0,0708				
İşletmenin tedarikçi ilişkileri	0,1013				
İşletmenin personel yapısının rekabete uygunluğu	0,0898				
İşletmenin lojistikle değer yaratma potansiyeli	0,0733				
İşletmenin marka imajı	0,1445				
İşletmenin yenilikçilik potansiyeli	0,1063				

3.3.3. Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde

dikkate alınan “Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktörleri” ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktörlerinin AHS ile Analizi

Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktör Kriterleri	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Yönetici ve ortakların sektörel deneyimleri ve sorun çözme yetenekleri	0,2228	-	-	0,048	0,083
Tedarik ve dağıtım lojistiği maliyetleri	0,1485				
Dövizle temin edilen hammadde ve yarı mamullere bağımlılık düzeyi	0,1915				
Personel başına satış oranı	0,1100				
Kapasite kullanım oranı	0,1153				
Üretim ekipmanlarının kullanıma uygunluğu	0,1048				
Tamir ve bakım maliyetleri	0,0973				

Maliyet kontrol kapasitesini oluşturan alt faktörlerin analizi sonucunda kredi değerlendirmecilerin görüşlerine göre en fazla öncelik arz eden alt faktörün “Yönetici ve Ortakların Sektörel Deneyimleri ve Sorun Çözme Yetenekleri” olduğu görülmüştür.

3.3.4. Operasyonel Karlılık Düzeyi Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan “Operasyonel Karlılık Düzeyi Alt Faktörleri” ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7: “Operasyonel Karlılık Düzeyi” Alt Faktörlerinin AHS ile Analizi

Operasyonel Karlılık Düzeyi Alt Faktörleri	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Net Satışlarda Artış Eğilimi	0,1573	-	-	-	0,069
Satışların Karlılığı	0,1945				
Net Satışlar / Toplam Aktifler	0,1743				
Öz Sermaye Karlılığı	0,1793				
İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gelirlerin Toplam Gelirler İçindeki Payı	0,2945				

Operasyonel karlılık düzeyini oluşturan alt faktörler ağırlık ortalamaları sıralamasına baktığımızda, “İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Toplam Gelirler İçindeki Payı” alt faktörü olduğu görülmüştür.

3.3.5. Kısa Dönem Likidite Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan “Kısa Dönem Likidite Alt Faktörleri” ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Kısa Dönem Likidite Alt Faktörlerinin AHS ile Analizi

Kısa Dönem Likidite Alt Faktörleri	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Cari Oran	0,1698	-	-	-	0,034
Stoklar / Net satışlar	0,2130				
Stoklar / Net İşletme Sermayesi	0,1950				
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Stoklar	0,1850				
Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stokları / Toplam Stoklar	0,2373				

“Kısa Dönem Likidite” ölçütünü oluşturan alt faktörlerin ağırlık ortalamaları sıralamasına baktığımızda, “Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stoklarının Toplam Stoklar İçindeki Payı” alt faktörünün en öncelikli alt faktör olduğu görülmektedir.

3.3.6. Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan “Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Yeteneği Alt Faktörleri” ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: “Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Borç Ödeme Yeteneği” Alt Faktörlerinin AHS ile Analizi

Sermaye Yapısı ve Uzun Vadeli Borç Ödeme Yeteneği Alt Faktörleri	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar / Sermaye	0,1928	-	-	-	0,0870
Kısa vadeli banka borçları / Kısa vadeli yabancı kaynaklar	0,1615				
Sabit kıymetler / Uzun vadeli yabancı kaynaklar	0,1743				
Net satışlar / Sermaye	0,2168				
Döviz cinsinden borçlar / Toplam Borçlar	0,2545				

“Sermaye Yapısı ve Uzun Vadeli Borç Ödeme Yeteneği” ölçütünü oluşturan alt faktörlerin ağırlık ortalamaları sıralamasına bakıldığında, “Döviz Cinsinden Borçların Toplam Borçlara Oranı” alt faktörünün en öncelikli alt faktör olduğu görülmektedir.

3.3.7. Diğer Faktörler Alt Faktörlerinin AHS ile Analiz Edilmesi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelere dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate alınan “Diğer Faktörler” başlığı altındaki alt faktörler ile ilgili AHS Analiz sonuçları Tablo 3.10’da gösterilmiştir.

Tablo 3.10: “Ticari Kredi Değerlendirmede Kullanılan Diğer Faktörlere İlişkin Alt Faktörler” AHP İkili Karşılaştırma Matrisi

Diğer Faktör Alt Faktörleri	Ağırlıklar	CR1	CR2	CR3	CR4
İşletmenin yaşı	0,1465	0,031	0,037	0,049	0,054
İşletmenin yasal statüsü	0,0670				
İşletmenin geçmiş yıllar kredi sicili	0,1773				
Garanti ve teminatlar	0,2555				
Sektörden elde edilen diğer istihbarat	0,1238				
Resmi kuruluşlardan elde edilen diğer istihbarat	0,2285				

“Diğer Faktörler” ölçütünü oluşturan alt faktörlerin ağırlık ortalamaları sıralamasına bakıldığında, “Garanti ve Teminatlar” alt faktörünün en öncelikli alt faktör olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, kredi değerlendirmeciler, verilen kredinin geri ödenebilme garantisi ve ticari işletmelerin verecekleri teminat türlerini “Diğer Faktörler” başlığındaki diğer alt faktörlere göre daha öncelikli bulmaktadır.

3.4. TOPSIS Yöntemine Dayalı Örnek Kredi Değerlendirme Uygulaması

1981 yılında Hwang ve Yoon (Hwang ve Yoon, 1981) tarafından geliştirilmiş olan TOPSIS modeli çeşitli karar alternatifleri arasından seçim yapmak için kullanılan bir çok ölçütlü karar modelidir.

AHS Analizi sonuçlarına göre kredi değerlendirmecilerin, Bartın İli Şehir merkezindeki ticari işletmelerine dönük uzun vadeli krediler için yürüttükleri kredi değerlendirme süreçlerinde dikkate aldıkları öncelikler belirlenmiş ve Tablo 4.1’de da görülebilecek olan faktör ve alt faktör ağırlıkları ortaya koyulmuştur.

TOPSIS örnek uygulamasında ise; ilgili faktörler bazında 1 ile 10 arasında çeşitli değerler almış olan 5 firma için kredi değerlilik kıyaslaması yapılmıştır. Buna göre örnek uygulamada kullanılan firmaların; “Gelir Yaratma Potansiyeli, Maliyet Kontrol Kapasitesi, Operasyonel Karlılık Düzeyleri, Kısa Dönem

Likidite, Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Güçleri ve Diğer Faktörler” ve bu faktörlerin alt faktörleri bazında farklı özelliklere sahip olmaları durumunda kredi değerliliklerinin nasıl şekillenebileceği ile ilgili bir öngörü oluşturmak amaçlanmıştır.

Tablo 4.1’da görülen ağırlıklar ilgili firma puanları ile ağırlıklandırılmış ve TOPSIS karar modeli ile örnek firmalar kredi değerlilikleri açısından sıralanmışlardır.

Tablo 4.2’de normalize edilmemiş TOPSIS Karar Matrisi ve Tablo 4.3’te de örnek Uygulama için hesaplanmış “İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri” görülebilir.

Tablo 4.1: AHP Analizi ile Elde Edilmiş Kredi Değerlendirme Ölçütleri, Alt Ölçütler ve Ağırlık Ortalamaları

Kredi Değerliliğini Belirleyen Ana Ölçütler	Ağırlık Ortalamaları
Gelir Yaratma Potansiyeli	0,1673
Maliyet Kontrol Kapasitesi	0,2385
Operasyonel Verimlilik ve Karlılık	0,1648
Kısa Dönem Likidite	0,1823
Sermaye Yapısı&Uzun Dö.Öd.Yet.	0,1405
Diğer Faktörler	0,1058
Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
Kredi talebinde bulunan işletmenin sektördeki rekabet potansiyeli	0,0196
Faaliyet gösterilen sektörün büyüme potansiyeli	0,0192
İşletmenin mamul yaşam eğrileri	0,0112
İşletmenin ihracat potansiyeli	0,0194
İşletmenin piyasa payı	0,0119
İşletmenin tedarikçi ilişkileri	0,0170
İşletmenin personel yapısının rekabete uygunluğu	0,0151
İşletmenin lojistikte değer yaratma potansiyeli	0,0122
İşletmenin marka imajı	0,0241
İşletmenin yenilikçilik potansiyeli	0,0177
Maliyet Kontrol Kapasitesi Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
Yönetici ve ortakların sektörel deneyimleri ve sorun çözme yetenekleri	0,0531
Tedarik ve dağıtım lojistiği maliyetleri	0,0354
Dövizle temin edilen hammadde ve yarı mamullere bağımlılık düzeyi	0,0456
Personel başına satış oranı	0,0263
Kapasite kullanım oranı	0,0275
Üretim ekipmanlarının kullanıma uygunluğu	0,0250
Tamir ve bakım maliyetleri	0,0232
Operasyonel Karlılık Düzeyi Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
Net Satışlarda Artış Eğilimi	0,0259
Satışların Karlılığı	0,0320
Net Satışlar / Toplam Aktifler	0,0287
Öz Sermaye Karlılığı	0,0295
İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gelirlerin Toplam Gelirler İçindeki Payı	0,0485
Kısa Dönem Likidite Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
Cari Oran	0,0172
Stoklar / Net satışlar	0,0217
Stoklar / Net İşletme Sermayesi	0,0199
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Stoklar	0,0188
Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stokları / Toplam Stoklar	0,0242
Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar / Sermaye	0,0270
Kısa vadeli banka borçları / Kısa vadeli yabancı kaynaklar	0,0226
Sabit kıymetler / Uzun vadeli yabancı kaynaklar + sermaye	0,0244
Net satışlar / Sermaye	0,0303
Döviz cinsinden borçlar / Toplam borçlar	0,0356
Diğer Faktörler Alt Faktörler	Ağırlık Ortalamaları
İşletmenin yaşı	0,0116
İşletmenin yasal statüsü	0,0053
İşletmenin geçmiş yıllar kredi sicili	0,0140
Garanti ve teminatlar	0,0202
Sektörden elde edilen diğer istihbarat	0,0098
Resmi kuruluşlardan elde edilen diğer istihbarat	0,0181

Tablo 4.2: Örnek Uygulama: 5 Farklı Firma için Normalize Edilmemiş TOPSIS Karar Matrisi

FAKTÖR	Ağırlık	Firma A	Firma B	Firma C	Firma D	Firma E
GYP 1	0,019568	10	8	7	6	4
GYP 2	0,01915	10	8	7	6	4
GYP 3	0,011122	9	9	8	6	5
GYP 4	0,019317	8	9	8	5	5
GYP 5	0,011833	8	9	8	4	4
GYP 6	0,016934	7	10	7	5	4
GYP 7	0,015011	7	8	7	5	5
GYP 8	0,012251	9	7	7	5	5
GYP 9	0,024168	9	7	8	5	5
GYP 10	0,01777	9	7	7	4	4
MKK 1	0,053126	5	6	10	7	7
MKK 2	0,035417	5	6	10	7	7
MKK 3	0,045673	6	8	9	7	8
MKK 4	0,026235	6	8	9	8	8
MKK 5	0,027487	7	8	9	9	8
MKK 6	0,024983	7	9	9	9	7
MKK 7	0,023194	8	9	8	9	7
OKD 1	0,025907	8	9	10	7	8
OKD 2	0,032044	8	9	10	7	8
OKD 3	0,028708	7	9	9	7	9
OKD 4	0,029531	7	8	8	8	9
OKD 5	0,048519	8	8	9	8	9
KDL 1	0,017293	8	9	5	9	4
KDL 2	0,021699	9	9	5	9	4
KDL 3	0,019866	8	7	4	9	5
KDL 4	0,018847	7	7	5	9	6
KDL 5	0,02417	8	6	5	9	4
SY & UDÖY 1	0,026961	6	6	6	7	5
SY & UDÖY 2	0,02259	6	6	6	7	4
SY & UDÖY 3	0,024373	4	4	4	7	4
SY & UDÖY 4	0,030318	4	4	7	7	5
SY & UDÖY 5	0,035598	6	3	7	8	5
DF 1	0,011598	6	3	5	4	7
DF 2	0,005304	4	4	5	4	7
DF 3	0,014032	4	4	4	4	8
DF 4	0,020227	6	5	5	5	8
DF 5	0,009797	6	5	4	5	9
DF 6	0,01809	4	6	4	5	8

Tablo 4.3. Örnek Uygulama: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri

	İdeal Çözüm Değerleri	Negatif İdeal Çözüm Değerleri
<i>GYP 1</i>	0,01202	0,00481
<i>GYP 2</i>	0,01176	0,00471
<i>GYP 3</i>	0,00591	0,00328
<i>GYP 4</i>	0,0108	0,006
<i>GYP 5</i>	0,00686	0,00305
<i>GYP 6</i>	0,01095	0,00438
<i>GYP 7</i>	0,00825	0,00515
<i>GYP 8</i>	0,00729	0,00405
<i>GYP 9</i>	0,01392	0,00774
<i>GYP 10</i>	0,01101	0,00489
<i>MKK 1</i>	0,03301	0,01651
<i>MKK 2</i>	0,02201	0,011
<i>MKK 3</i>	0,02397	0,01598
<i>MKK 4</i>	0,01343	0,00895
<i>MKK 5</i>	0,01344	0,01045
<i>MKK 6</i>	0,01218	0,00947
<i>MKK 7</i>	0,01134	0,00882
<i>OKD 1</i>	0,01369	0,00958
<i>OKD 2</i>	0,01694	0,01186
<i>OKD 3</i>	0,01399	0,01088
<i>OKD 4</i>	0,01481	0,01152
<i>OKD 5</i>	0,02321	0,02063
<i>KDL 1</i>	0,00952	0,00423
<i>KDL 2</i>	0,01159	0,00515
<i>KDL 3</i>	0,01166	0,00518
<i>KDL 4</i>	0,01095	0,00608
<i>KDL 5</i>	0,0146	0,00649
<i>SY & UDÖY 1</i>	0,01399	0,00999
<i>SY & UDÖY 2</i>	0,01202	0,00687
<i>SY & UDÖY 3</i>	0,01605	0,00917
<i>SY & UDÖY 4</i>	0,01705	0,00974
<i>SY & UDÖY 5</i>	0,02105	0,00789
<i>DF 1</i>	0,00699	0,00299
<i>DF 2</i>	0,00336	0,00192
<i>DF 3</i>	0,00992	0,00496
<i>DF 4</i>	0,01223	0,00765
<i>DF 5</i>	0,00652	0,0029
<i>DF 6</i>	0,01155	0,00577

Tablo 4.4. Örnek Uygulama: İdeal ve Negatif İdeal Çözüm Değerleri Tablosu

	Firma A	Firma B	Firma C	Firma D	Firma E
Si*	0,0279	0,0265	0,0191	0,0230	0,0287
Si-	0,0215	0,0199	0,0292	0,0253	0,0168
Ci*	0,4360	0,4279	0,6041	0,5231	0,3690
Sıralama	2	4	1	3	5

Tablo 4.4'ü incelediğimizde gerek negatif ideal çözüm alanına uzaklıklar ve gerekse ideal çözüme göreli yakınlıklar dikkate alındığında Firma “C” kredi değerliliği en yüksek firmadır. Onun ardından Firma A, Firma D, Firma B ve Firma E gelmektedir.

SONUÇ

Ticari işletmeler faaliyetlerini sürdürebilmek, büyümek ve paydaşlarına daha fazla değer yaratmak amacı taşıyan yapılardır. Diğer taraftan gerek faaliyetlerini sürdürmek ve gerekse değişen piyasa koşullarında yeni yatırımları finanse etmek isteyen firmalar finansal kaynak arayışlarına girerler. Gerek özsermaye yetersizlikleri ve gerekse yabancı kaynak kullanımından kaynaklanan kaldıraç etkisi dikkate alındığında borçla finansmanın ve özellikle banka kredilerinin işletmelerin gündemindeki yerini daima ön planda olmuştur.

İşletmelerin en sık ve kolay başvurdukları dış finansman kaynakları ticari banka kredileridir. Diğer taraftan, ticari bankalar temin ettikleri finansal kaynakları etkin ve verimli kullanmak durumunda olan kurumlardır. Bu nedenle ticari kredi döngülerinin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için kredi kullandırmaktan kaynaklanan riskleri yönetmek durumundadırlar.

Ticari kredilerin geri ödenmeme riskinin yönetilebilmesinin en kritik araçlarından biri de kredi değerlendirme teknikleridir. Bu amaç doğrultusunda bankalar, ticari kredi değerlendirme süreçlerini etkin ve verimli bir biçimde yürütmek için sistematik kredi değerlendirme teknikleri geliştirmiş ve bu teknikleri özellikle Basel Kriterleri gibi uluslararası düzenlemelere de uygun bir biçimde hayata geçirmişlerdir.

İşletmeler için kredi değerlendirmenin tek işlevi finansal kaynak ihtiyacının karşılanması için alınan kredilerin geri ödenememe riskiyle mücadele etmek değildir. İşletmeler yatırım kararlarını hayata geçirirlerken “Gelir Yaratma Potansiyeli, Maliyet Kontrol Yetenekleri, Operasyonel Karlılık Düzeyleri, Kısa ve Uzun Vadeli Borç Ödeme Yetenekleri, Sermaye Yapıları,...vb.” özelliklerini sistematik olarak yönetirler. Bu sayede, kaynak ihtiyaçlarına en uygun kredileri temin etmeyi ve aynı zamanda sağlanan yabancı finansman kaynaklarını sahip oldukları bu özelliklere en uygun alanlarda kullanmayı amaçlarlar. Başka bir deyişle; kredi değerlendirme tekniklerinin işletmelere tek faydası “Ödeyememe Riski” ile mücadele edecek araçlar geliştirmek değil; kaynakların en uygun kullanım alanları konusunda da işletme yöneticilerine fikir vermektir.

Bu çalışmada Bartın ili şehir merkezindeki bankalarla görüşme tekniğiyle veri toplanmış, bu verilerle kredi değerlendirme önceliklerini belirlemek amacıyla Analitik Hiyerarşi Süreci tekniği kullanılmıştır. Bartın ili şehir merkezindeki bankalarda görev yapan kredi değerlendirmecilerden elde edilen verilere göre kredi değerlendirme öncelikleri, ana faktörler ve alt faktörler olarak belirlenen öncelikler bazında incelenmiştir. Bunun sonucunda; finansal kredi kuruluşlarının kredi taleplerini değerlendirirken ana faktörlerden özellikle ticari işletmelerin maliyet kontrol kapasitelerini göz önünde bulundurdıkları görülmüştür.

Analizin alt faktörlerini göz önüne alındığında; “Gelir Yaratma Potansiyeli” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün “Ticari İşletmenin Marka İmajı” olduğu görülmüştür.

“Maliyet Kontrol Kapasitesi” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün; “Yönetici ve Ortakların Sektörel Bazda Sorun Çözebilme Yetenekleri” olduğu görülmüştür.

“Operasyonel Karlılık Düzeyi” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün; “İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gelirlerin Payı” olduğu görülmüştür.

“Kısa Dönem Likidite” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün; Toplam Stoklar İçerisindeki Hammadde ve Yarı Mamul Miktarı” olduğu görülmüştür.

“Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün; “Ticari İşletmenin Toplam Borçlar İçerisindeki Yabancı Para Cinsinden Borçlar” alt faktörü olduğu görülmüştür.

“Diğer Faktörler” değişkenini oluşturan faktörler içerisinde en fazla ön plana çıkan faktörün; Ticari İşletmenin Kredi Temini Sağladığı Finansal Kuruluşlara Yeterli Garanti ve Teminat Gösterebilmesi” olduğu görülmüştür.

Çalışmanın son aşamasında; AHP analizi sonucu elde edilen ana faktör ve alt faktör ağırlık ortalamaları alınarak bu ağırlıkların dadahil edildiği TOPSIS karar modelleri oluşturulmuştur. Bu modeller kullanılarak yapılan örnek olay

analizinde ana faktör özellikleri farklılaşan; fakat alt faktör özellikleri ana faktör grupları içerisinde benzeşen 5 farklı firmanın kredi değerliliklerinin analiz sonucunda elde edilmiş ağırlıkların etkisiyle nasıl farklılaştığı incelenmiştir.

Bu çalışma; gelecekte bölge firmalarının ve bölgede faaliyet gösterebilecek kuruluşların gelişim stratejilerine dönük çalışmalara desteklenecektir. Bu sayede; kredi değerlendirme ölçütlerinde de ön plana çıkan “Gelir Yaratma Potansiyeli, Maliyet Kontrol Kapasitesi, Operasyonel Karlılık Düzeyi ve Sermaye Yapısı-Uzun Vadeli Ödeme Yeteneği ve Kısa Dönem Likidite” sorunlarına çözüm aramak ve bölge kalkınma stratejilerine katkı sağlayacak somut öneriler geliştirmek istenmektedir.

Gelecek çalışmalarda; analizlerin Türkiye çapında geçerli genellemelere ulaştıracak örneklemeler üzerinden yapılması hedeflenmektedir. Böylece gerek “Türk Finans Dünyası”, gerekse “Türk Reel Sektör İşletmeleri” için finansal risk yönetiminin farklı boyutlarını ortaya koymak; ayrıca kaynak kullanım stratejileri için faydalı olacak bilgiler elde edilmesi mümkün olabilecektir.

Ayrıca gelecek analizlerde incelenmek istenen diğer konular da; kredi değerlendirmecilerin benimsedikleri kredi değerlendirme ölçütlerinin sektörel, işletme büyüklüğüne ve faaliyet çeşitliliğine dayalı ayrışmaları olup olmadığının incelenmesidir. Buna göre olası ayrışmaların tespit edilmesi durumunda; bankaların “Stratejik”, “Orta Düzey” ve “Operasyonel” karar organlarının bu ayrışmalar üzerindeki olası etkilerinin incelenmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin (2014); Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- Albrecht, C., Holland, D. ve Peters, M. (2006); Strategic revenue analysis. Strategic Direction, 32(7), 32-34.
- Arslan, İbrahim (2013); “Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri,” Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 2, Sayı : 18, s.19-20.
- BDDK (2007); “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu,” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3390ilerleme_raporu_int.pdf, (Erişim Tarihi: 03.01.2018).
- BDDK (2007); “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı,” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf, (Erişim Tarihi : 04.01.2018).
- BDDK (2007); “Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu,” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1266ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf, (Erişim Tarihi : 03.01.2018).
- BDDK (2010); “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu,” <https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/7613İlerlemeRaporu-02-10.pdf>, (Erişim Tarihi :02.01.2018).
- BDDK (2013); “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu,” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/11862ilerlemeraporu_12_12.pdf, (Erişim Tarihi : 05.01.2018).
- Ceylan, Ali ve Turhan Korkmaz (2006); İşletmelerde Finansal Yönetim , Ekin Kitapevi, Bursa.
- Coleshow, John (1989); Credit Analysis, How To Measure and Manage Credit Risk, Woodhead-Faulkner.

- Coşkun, Selim (2003); Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Seçkin Kitapevi, Ankara.
- Çelik, Faik ve İhsan Kızıl (2008); “Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı,” Doğu Üniversitesi Dergisi, Cilt :9, Sayı :1, s.19-34.
- Davis, E. P. (1993); “Bank Credit Risk” , Working Paper Series, No 8, s. 4-7.
- Durand, David (1941); “Risk Elements in Consumer Installment Financing,” National Bureau of Economic Research, New York.
- Ertaş Ç.Coşkun, İsmail Kaban ve Fatih Sobacı (2016); “Bireysel Kredi Kullanan Finansal Tüketicilerce Üstlenilecek Masraflar; BDDK Düzenlemesi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme,” Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt:8, Sayı:14, s.125-149.
- Helfert, Erich A. (1967); Financial Analysis Tools and Techniques, McGraw-Hill, Newyork.
- Kaban, İsmail (2017); “Kullanımı Yaygın Olan Teminat Türleri Çerçevesinde Bankalarda Nakdi Krediler İçin Ayırılacak Özel Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi,” Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt : 39, Sayı:1, s.198.
- Karapınar, Aydın ve Figen Ayıkoğlu Zaif (2013); Finansal Analiz, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Külahi Arslan Ezgi, Göksel Tiriyaki ve Ahmet Yılmaz (2010); “Türkiye’de Basel I,II ve III Kurallarına Uyum Süreci,” Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Cilt :10, Sayı :40, s.185-200.
- Külahi, Ezgi A., Göksel Tiriyaki ve Ahmet Yılmaz (2013); “Türkiye’de Basel I,II ve III Kurallarına Uyum Süreci,” Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt 10, s.185-200.

- Myers James H. ve Edward W. Forgy (1963); “The Development of Numerical Credit Evaluation Systems,” Journal of the American Statistical Association, Vol:58 , No:303 , ss.799-806.
- Piyasa Rehberi (2017); <http://piyasarehberi.org/yatirim/teknik-analiz>. (Erişim Tarihi : 06.12.2016).
- Revsine, Lawrence, Daniel W. Collins ve W. Bruce Johnson (1999); Financial Reporting&Analysis, Upper Saddle River, Newyork.
- Shim, Jae, K. & Siegel, J., G. (2007); Handbook of financial analysis, forecasting and modeling. Chicago: CCH Incorporated.
- Sinkey , F. Joseph (1982); Commercial Bank Financial Management, Mc.Miilan Publishing Co. Inc., Newyork.
- Sipahi, Barış ve Ayça Akarçay Öğüz (2011); Bankacılık İşlemleri ve Muhasebesi, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- Şakar, Birgül (2006); Banka Kredileri ve Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul.
- Vakıfbank (2017); www.vakıfbank.com.tr/spot-krediler.aspx?pageID=202, (Erişim Tarihi : 24.11.2017).
- Vakıfbank (2017); www.vakıfbankcom.tr/doviz-kredileri.aspx?pageID=321, (Erişim Tarihi : 24.11.2017).
- Yıldırım, Bahadır F., Emrah Önder (2015); Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Dora Yayınevi, Bursa.
- Yıldırım, Ezgi (2007); “Bankalarda Ticari Kredilendirme Süreci, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları İle İlgili Ampirik Bir Çalışma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, Songül (2013); “Ticari Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi : Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Yurdakul, Mustafa ve İç, Y. T. (2004); AHP approach in the credit evaluation of the manufacturing firms in Turkey. *International Journal of Production Economics*, 88(3), 269-289.

EKLER

Ek 1: Faktör Listesi

"Ticari Kredi Değerliliğinin Ölçümünde Öncelikler: Bartın Şehir Merkezindeki Bankalarda AHP ve TOPSIS Modellerine Dayalı Bir Araştırma" Adlı Çalışmada, Bankaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Alınan Faktörler, Alt Faktörler ve Analizde Kullanılan Kısaltmalar	
FAKTÖR LİSTESİ (Ana Faktörler)	Kısaltma
Gelir Yaratma Potansiyeli	GYP
Maliyet Kontrol Kapasitesi	MKK
Operasyonel Karlılık Düzeyi	OKD
Kısa Dönem Likiditesi	KDL
Sermaye Yapısı ve Uzun Dönemli Ödeme Yeteneği	SY & UDÖY
Diğer Faktörler	DF
FAKTÖR LİSTESİ (Gelir Yaratma Potansiyeli)	Kısaltma
Kredi talebinde bulunan işl. sektörlerdeki rekabet potansiyeli	GYP 1
Faaliyet gösterilen sektörün büyüme potansiyeli	GYP 2
İşletmenin mamul yaşam eğrileri	GYP 3
İşletmenin ihracat potansiyeli	GYP 4
İşletmenin piyasa payı	GYP 5
İşletmenin tedarikçi ilişkileri,	GYP 6
İşletmenin personel yapısının rekabete uygunluğu	GYP 7
İşletmenin lojistikle değer yaratma potansiyeli (hız, esneklik,...vs)	GYP 8
İşletmenin marka imajı	GYP 9
İşletmenin yenilikçilik potansiyeli	GYP 10
FAKTÖR LİSTESİ (Maliyet Kontrol Kapasitesi)	Kısaltma
Yönetici ve ortakların sektörel deneyimleri ve sorun çözme yetenekleri	MKK 1
Tedarik ve dağıtım lojistiği maliyetleri	MKK 2
Dövizle temin edilen hammadde ve yarı mamullere bağımlılık düzeyi	MKK 3
Personel başına satış oranı	MKK 4
Kapasite kullanım oranları	MKK 5
Üretim ekipmanlarının kullanıma uygunluğu	MKK 6
Tamir ve bakım maliyetleri	MKK 7
FAKTÖR LİSTESİ (Operasyonel Karlılık Düzeyi)	Kısaltma
Net Satışlarda Artış Eğilimi	OKD 1
Satışların Karlılığı	OKD 2
Net Satışlar / Toplam Aktifler	OKD 3
Öz Sermaye Karlılığı	OKD 4
İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gel. Top. Gelirler İçindeki Payı	OKD 5
FAKTÖR LİSTESİ (Kısa Dönem Likidite)	Kısaltma
Cari Oran	KDL 1
Stoklar / Net Satışlar	KDL 2
Stoklar / Net İşletme Sermayesi	KDL 3
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Stoklar	KDL 4
Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stokları / Toplam Stoklar	KDL 5
FAKTÖR LİSTESİ (Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Ödeme Yet.)	Kısaltma
Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Sermaye	SY & UDÖY 1
Kısa Vadeli Banka Borçları / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	SY & UDÖY 2
Sabit Kıymetler / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar + Sermaye	SY & UDÖY 3
Net Satışlar / Sermaye	SY & UDÖY 4
Döviz Cinsinden Borçlar / Toplam Borçlar	SY & UDÖY 5
FAKTÖR LİSTESİ (Diğer Faktörler)	Kısaltma
İşletmenin yaşı	DF 1
İşletmenin yasal statüsü	DF 2
İşletmenin geçmiş yıllar kredi sicili	DF 3
Garanti ve teminatlar	DF 4
Sektörden elde edilen diğer istihbarat	DF 5
Resmi kurumlardan elde edilen diğer istihbarat	DF 6

Ek 2 : Ankette Kullanılan Formlar

Bu araştırma; Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Öznur Kanca'nın Yrd. Doç. Dr. İbrahim Müjdat Başaran'ın danışmanlığında yürütülen **“Ticari Kredi Değerliliğini Ölçmede Öncelikler: Bartın İli Şehir Merkezinde Bir Uygulama”** başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir.

Bu anketin amacı Bartın İli Şehir Merkezinde görev yapmakta olan kredi değerlendirmecilerin kredi değerlendirme ölçütleri ile ilgili önceliklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla hazırlanan anket 7 formdan oluşmaktadır. Buna göre ilk formda Ticari Kredi Değerlendirme Süreçlerinde Kullanılan Ana Faktörler; daha sonra gelen 6 formda ise ana faktörleri belirleyen alt faktörler ile ilgili ikili kıyaslama tabloları bulunmaktadır.

Çalışma sonuçlarını sizlerle paylaşmaktan; gelecek çalışmalarla araştırma sürecini derinleştirmekten mutluluk duyacağız.

Çalışma için harcadığınız değerli zaman için teşekkür ederiz.

Öznur Kanca

Bülent Ecevit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı
Tel: 0542 8420790

Yrd.Doç.Dr. İbrahim Müjdat Başaran

Bülent Ecevit Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
İncivez/Zonguldak
Tel: 0372 2911825

Form 1: Ana Faktörler																			
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız Ana Faktörlerin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																			
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Gelir Yaratma Potansiyeli																		Maliyet Kontrol Kapasitesi	
Gelir Yaratma Potansiyeli																		Operasyonel Verimlilik ve Karlılık	
Gelir Yaratma Potansiyeli																		Kısa Dönem Likidite	
Gelir Yaratma Potansiyeli																		Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Öd. Yet.	
Gelir Yaratma Potansiyeli																		Diğer Faktörler	
Maliyet Kontrol Kapasitesi																		Operasyonel Verimlilik ve Karlılık	
Maliyet Kontrol Kapasitesi																		Kısa Dönem Likidite	
Maliyet Kontrol Kapasitesi																		Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Öd. Yet.	
Maliyet Kontrol Kapasitesi																		Diğer Faktörler	
Operasyonel Verimlilik ve Karlılık																		Kısa Dönem Likidite	
Operasyonel Verimlilik ve Karlılık																		Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Öd. Yet.	
Operasyonel Verimlilik ve Karlılık																		Diğer Faktörler	
Kısa Dönem Likidite																		Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Öd. Yet.	
Kısa Dönem Likidite																		Diğer Faktörler	
Sermaye Yapısı & Uzun Dönem Öd. Yet.																		Diğer Faktörler	

Form 2: Gelir Yaratma Potansiyeli																			
Bartın İli Şehir Merkezinde Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız "Gelir Yaratma Potansiyeli" Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																			
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
GYP 1																		GYP 2	
GYP 1																		GYP 3	
GYP 1																		GYP 4	
GYP 1																		GYP 5	
GYP 1																		GYP 6	
GYP 1																		GYP 7	
GYP 1																		GYP 8	
GYP 1																		GYP 9	
GYP 1																		GYP 10	
GYP 2																		GYP 3	
GYP 2																		GYP 4	
GYP 2																		GYP 5	
...																		...	
GYP 3																		GYP 6	
GYP 3																		GYP 7	
GYP 3																		GYP 8	
GYP 3																		GYP 9	
GYP 3																		GYP 10	
GYP 4																		GYP 5	
GYP 4																		GYP 6	
GYP 4																		GYP 7	
GYP 4																		GYP 8	
...																		...	
GYP 4																		GYP 10	
GYP 5																		GYP 6	
GYP 5																		GYP 7	
GYP 5																		GYP 8	
GYP 5																		GYP 9	
GYP 5																		GYP 10	
GYP 6																		GYP 7	
...																		...	
GYP 7																		GYP 9	
GYP 7																		GYP 10	
GYP 8																		GYP 9	
GYP 8																		GYP 10	
GYP 9																		GYP 10	

Form 2 Gelir Yaratma Potansiyeli Alt Faktörleri	
GYP 1	Kredi talebinde bulunan işletmenin sektördeki rekabet potansiyeli
GYP 2	Faaliyet gösterilen sektörün büyüme potansiyeli
GYP 3	İşletmenin mamul yaşam eğrileri
GYP 4	İşletmenin ihracat potansiyeli
GYP 5	İşletmenin piyasa payı
GYP 6	İşletmenin tedarikçi ilişkileri,
GYP 7	İşletmenin personel yapısının rekabete uygunluğu
GYP 8	İşletmenin lojistikle değer yaratma potansiyeli (hız, esneklik,...vs)
GYP 9	İşletmenin marka imajı
GYP 10	İşletmenin yenilikçilik potansiyeli

Not: Form gösterim amaçlı olarak kısaltılmıştır.

Form 3: Maliyet Kontrol Kapasitesi																		
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız "Maliyet Kontrol Kapasitesi" Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																		
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
MKK 1																		MKK 2
MKK 1																		MKK 3
MKK 1																		MKK 4
MKK 1																		MKK 5
MKK 1																		MKK 6
MKK 1																		MKK 7
MKK 2																		MKK 3
MKK 2																		MKK 4
MKK 2																		MKK 5
MKK 2																		MKK 6
MKK 2																		MKK 7
MKK 3																		MKK 4
MKK 3																		MKK 5
MKK 3																		MKK 6
MKK 3																		MKK 7
MKK 4																		MKK 5
MKK 4																		MKK 6
MKK 4																		MKK 7
MKK 5																		MKK 6
MKK 5																		MKK 7
MKK 6																		MKK 7
	Form 3 Faktör Listesi																	
MKK 1	Yönetici ve ortakların sektörel deneyimleri ve sorun çözme yetenekleri																	
MKK 2	Tedarik ve dağıtım lojistiği maliyetleri																	
MKK 3	Dövizle temin edilen hammadde ve yarı mamullere bağımlılık düzeyi																	
MKK 4	Personel başına satış oranı																	
MKK 5	Kapasite kullanım oranları																	
MKK 6	Üretim ekipmanlarının kullanıma uygunluğu																	
MKK 7	Tamir ve bakım maliyetleri																	

Form 4: Operasyonel Karlılık Düzeyi																			
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığımız "Operasyonel Karlılık Düzeyi" Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																			
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
OKD 1																		OKD 2	
OKD 1																		OKD 3	
OKD 1																		OKD 4	
OKD 1																		OKD 5	
OKD 2																		OKD 3	
OKD 2																		OKD 4	
OKD 2																		OKD 5	
OKD 3																		OKD 4	
OKD 3																		OKD 5	
OKD 4																		OKD 5	
	Form 4 Faktör Listesi																		
OKD 1	Net Satışlarda Artış Eğilimi																		
OKD 2	Satışların Karlılığı																		
OKD 3	Net Satışlar / Toplam Aktifler																		
OKD 4	Öz Sermaye Karlılığı																		
OKD 5	İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklanan Gel. Top. Gelirler İçindeki Payı																		

Form 5: Kısa Dönem Likidite																		
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız "Kısa Dönem Likidite" Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																		
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
KDL 1																		KDL 2
KDL 1																		KDL 3
KDL 1																		KDL 4
KDL 1																		KDL 5
KDL 2																		KDL 3
KDL 2																		KDL 4
KDL 2																		KDL 5
KDL 3																		KDL 4
KDL 3																		KDL 5
KDL 4																		KDL 5
Form 5 Faktör Listesi																		
KDL 1	Cari Oran																	
KDL 2	Stoklar / Net Satışlar																	
KDL 3	Stoklar / Net İşletme Sermayesi																	
KDL 4	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Stoklar																	
KDL 5	Hammadde, Yarı Mamul ve Mamul Stokları / Toplam Stoklar																	

Form 6: Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği																		
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız " <i>Sermaye Yapısı ve Uzun Dönem Ödeme Yeteneği</i> " Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																		
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
SY & UDÖY 1																		SY & UDÖY 2
SY & UDÖY 1																		SY & UDÖY 3
SY & UDÖY 1																		SY & UDÖY 4
SY & UDÖY 1																		SY & UDÖY 5
SY & UDÖY 2																		SY & UDÖY 3
SY & UDÖY 2																		SY & UDÖY 4
SY & UDÖY 2																		SY & UDÖY 5
SY & UDÖY 3																		SY & UDÖY 4
SY & UDÖY 3																		SY & UDÖY 5
SY & UDÖY 4																		SY & UDÖY 5
	Form 6 Faktör Listesi																	
SY & UDÖY 1	Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Sermaye																	
SY & UDÖY 2	Kısa Vadeli Banka Borçları / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar																	
SY & UDÖY 3	Sabit Kıymetler / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar + Sermaye																	
SY & UDÖY 4	Net Satışlar / Sermaye																	
SY & UDÖY 5	Döviz Cinsinden Borçlar / Toplam Borçlar																	

Form 7: Kredi Değerliliğini Belirleyen Diğer Faktörler																			
Bartın İli Şehir Merkezinde Uzun Vadeli Ticari Kredi Talebinde Bulunan Firmaların Kredi Değerlendirmesinde Dikkate Aldığınız " <i>Diğer Faktörler</i> " Alt Faktörlerinin Karşılıklı Önem Düzeyini Aşağıdaki İkili Kıyaslama Tablosunda Gösteriniz																			
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
DF 1																		DF 2	
DF 1																		DF 3	
DF 1																		DF 4	
DF 1																		DF 5	
DF 1																		DF 6	
DF 2																		DF 3	
DF 2																		DF 4	
DF 2																		DF 5	
DF 2																		DF 6	
DF 3																		DF 4	
DF 3																		DF 5	
DF 3																		DF 6	
DF 4																		DF 5	
DF 4																		DF 6	
DF 5																		DF 6	
Form 7 Faktör Listesi																			
DF 1	İşletmenin yaşı																		
DF 2	İşletmenin yasal statüsü																		
DF 3	İşletmenin geçmiş yıllar kredi sicili																		
DF 4	Garanti ve teminatlar																		
DF 5	Sektörden elde edilen diğer istihbarat																		
DF 6	Resmi kurumlardan elde edilen diğer istihbarat																		

Ek 3: Etik Kurul Onay Sayfası

Kayıt Tarihi: 07.06.2017

Protokol No: 248

22/06/2017

T.C

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Anket
BAŞLIK:	Ticari Kredi Değerliliğinin Ölçümünde Öncelikler: Bartın Şehir Merkezindeki Bankalarda AHP ve TOPSIS Modellerine Dayalı Bir Araştırma
SORUMLU ARAŞTIRMACI:	İbrahim Müjdat BAŞARAN
KARAR:	Uygun

ETİK KURUL ÜYELERİ

1- Prof. Dr. Hamza ÇEŞTEPE (Başkan)

2- Doç. Dr. Ayça DEMİR (Başkan Yrd.)

3- Doç. Dr. Ali ARSLAN (Başkan Yrd.)

4- Prof. Dr. Rıza YILMAZ

5- Doç. Dr. Hasan MEYDAN

6- Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM

7- Yrd. Doç. Dr. Hasan ÖZER

İMZA

29.05.2014 tarih ve 2014/08-13 sayılı Senato Kararı ile kabul edilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

6 Aralık 1989’da Bartın’da doğdu. İlk ve ortaöğretimini Bartın fatih ilköğretim okulunda tamamladı. 2014’te Bartın köksal toptan lisesinden mezun oldu. 2009 yılında Zonguldak Bülent Ecevit üniversitesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi, işletme bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme bölümünde tezli yüksek lisansa başlamış olup hala eğitimine devam etmektedir.

